

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АКСУБАЙ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ ЯҢА АКСУБАЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ**

КАРАР

№ 89

17 декабрь 2018 ел

Татарстан Республикасы
Аксубай муниципаль районы
"Яңа Аксубай авыл жирлеген"
Муниципаль берәмлек уставы турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, №131-ФЗ Россия Федерациясе Законы, Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы, 15.06.2007 ел, №100-ФЗ Россия Федерациясе Законы нигезендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында «Федераль законның 14, 15, 16 статьяларына үзгәрешләр кертү хакында» "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 28.07.2004 ел, №45-ТРЗ Татарстан Республикасы законы белән, Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеген Уставы, Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеген Советы карар кабул итте:

1. Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының «Яңа Аксубай авыл жирлеген» муниципаль берәмлеген Уставын 1 нче кушымта нигезендә кабул итәргә.

2. 1 нче кушымтаның 9 пункты, 5 статьясының 14 пункты 01.01.2019 елдан үз көченә керә.

3. Үз көчен югалткан дип танырга:

- Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеген Советының 31.08.2010 ел, № 10 карары» Аксубай муниципаль районының "Яңа Аксубай авыл жирлеген " муниципаль берәмлеген Уставы турында"

- Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеген Советының 2012 елның 17 августындагы 11 номерлы «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының «Яңа Аксубай авыл жирлеген» муниципаль берәмлеген Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» карары;

- Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл җирлеге Советының «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы «Яңа Аксубай авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында» 2014 елның 23 апрелдәге 5/1 номерлы карары;

- Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл җирлеге Советының «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының «Яңа Аксубай авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында» 2015 елның 6 мартындагы 5 номерлы карары;

- Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл җирлеге Советының «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының «Яңа Аксубай авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында " 2015 елның 21 октябрдәге 10 номерлы карары ;

- Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл җирлеге Советының «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының «Яңа Аксубай авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында " 2017 елның 20 гыйнварындагы 36 номерлы карары ;

- Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл җирлеге Советының 2018 елның 1 октябрдәге 77 номерлы « Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының «Яңа Аксубай авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында " карары.

4. Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының «Яңа Аксубай авыл җирлеге» муниципаль берәмлегенә элеге уставын Федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен Юстиция органына жиберергә.

5. Элеге карарны Аксубай муниципаль районының рәсми сайтында игълан итәргә <http://aksubayevo.tatarstan.ru> мәгълүмат стендларында. Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат порталында бастырып чыгарырга <http://pravo.tatarstan.ru/> «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә.

6. Элеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үземдә калдырам.

ТР Аксубай муниципаль районы
Яңа Аксубай авыл җирлеге башлыгы
Совет Рәисе

М.М.Сулейманкин

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АКСУБАЙ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
"ЯҢА АКСУБАЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ»
МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕК
УСТАВЫ**

I. Гомуми нигезлэмэләр

1 Статья. »Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Аксубай авыл жирлегенә " муниципаль берәмлегенә исеме һәм хокукый статусы

1. «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Аксубай авыл жирлегенә» муниципаль берәмлегенә авыл жирлегенә статусы бирелгән.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме – «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Яңа Аксубай авыл жирлегенә» муниципаль берәмлегенә (алга таба текст буенча-жирлек).

3. «Яңа Аксубай авыл жирлегенә» муниципаль берәмлегенә Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы составына керә.

2 Статья. Жирлекнең территорияль төзелеше

1. Жирлек территориясенең составына Яңа Аксубай, Азат, Кисы, кече Аксубай, Федоровский авыллары керә.

2. Авылның административ үзәгенә-Яңа Аксубай авылы.

3. Жирлек чикләренә «Аксубай муниципаль районы «муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренә территорияләренә чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 31.01.2005 ел, № 19-ТРЗ Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Жирлек территориясенең составына милек формасына һәм максатчан билгеләнешенә карамастан жирләр керә.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Законы белән гамәлгә ашырыла.

3 Статья. Гражданнарның жирлектә жирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Жирлектәге жирле үзидарә Россия Федерациясенең гражданнары тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка формаларында, шулай ук әлегә устав белән каралган сайланулы һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.

2. Гражданнар жирле үзидарәне женес, раса, милләт, тел, чыгышына, мөлкәти һәм вазифаи хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, ышануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә дә, үз вәкилләрен аша да алып бару хокукына ия.

Жирлек территориясендә даими яки күбесенчә яшәүче чит ил гражданнары жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләренә һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Һәркем турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм вазифаи затларга мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Гражданнар жирлекнең жирле үзидарә органнарына сайларга һәм сайлануларга хокуклы.

5. Россия Федерациясенең дүләр телен белгән гражданнар, женес, раса, милләт, чыгышына, мөлкәти һәм вазифаи хәленә, яшәү урынына, дингә

мөнәсәбәтенә, ышануларга, жәмәгать берләшмәләренә, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең һөнәри һәм эш сыйфаты белән бәйле булмаган башка шартларга бәйсез рәвештә, муниципаль хезмәтне узу өчен тигез шартларга һәм аны узуның тигез шартларына ия.

6. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылышлы документлар һәм материаллар белән танышу, шулай ук гражданның, законда башкача каралмаган очракта, жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында тулы һәм дөрөс мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

7. Жирле үзидарә органнары массакүләм мәгълүмат чаралары һәм башка ысуллар аша халыкка жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөптөрөн үстерү, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында мәгълүмат бирәләр.

8. Гражданны, оешмалар, хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, судта жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы) турында бәхәсләшәргә хокуклы.

4 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең башкарма комитеты, жирлекнең Ревизия комиссиясе, Устав нигезендә барлыкка килә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү өчкә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

5 Статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлек карамагындагы жирле әһәмияткә ия мәсьәләләргә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлешенә турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәткә ия булу, файдалану һәм эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә янгын куркынычсызлыгының беренчел чараларын тәмин итү;

5) жирлектә яшәүчеләрне элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәткә күрсәтү хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) ялны оештыру һәм халыкны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

7) Жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спорт үсешен өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләнәдерү һәм спорт чараларын уздыруны оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

9) жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдэләрен раслау, аларның үтәлешен контрольдә тоту, күрсәтелгән Кагыйдэләр нигезендә жирлек территориясен төзеклэндерүне оештыру

10) урам-юл челтәре элементларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, исемнәр бирү (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, төбәк яки муниципальара эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендәге планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, мәгълүматны урнаштыру дәүләт адреслы реестры;

11) авыл хужалыгы производствосын үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру;

14) каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым туплау) һәм ташу эшчәнлеген оештыруда катнашу;

15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын тоту;

16) жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итүне, ташландык суларны агызуны, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыру;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле эһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклауға һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптацияләнүенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлектә яшәүчеләрнең күпләп ял итүе өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итә торган урыннарын, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына иреккә үтәп керүен тәмин итүне оештыру.

2. Федераль законнар нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле үзидарә органнары белән Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирлек бюджетыннан муниципаль район бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенә жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләренең бер өлешен гамәлгә ашыруга тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

Муниципаль районның жирле үзидарә органнары жирле үзидарә органнары белән жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләренең бер өлешен гамәлгә ашыруга Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә муниципаль район бюджетыннан жирлек бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенә тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

6 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының жирлекләрнен жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә хокуклары1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары хокуклы:

- 1) жирлек музейларын булдыру;
- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнашу;
- 4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнен хокукларын гамәлгә ашыруга бәйлә эшчәнлек өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга ярдәм итү.
- 6) жирлек территориясендәге муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизацион әзерләү чараларын оештыруда һәм гамәлгә ашыруда катнашу;
- 7) муниципаль Янғын сагы булдыру;
- 8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 9) кеше хокукларын тәмин итүне ижтимагый контрольдә тотучы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү;
- 10) "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында"1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү;
- 11) "кулланучылар хокукларын яклау турында"1992 елның 7 февралендәге 2300-I номерлы Россия Федерациясә Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.
- 12) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарын наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданнырга торак урыннары бирү;
- 13) жирлек территориясендә яшәүче караучысыз хайваннарыны тоту һәм тоту буенча чаралар үткәрү;
- 14) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында"2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;
- 15) сәламәтлек, адаптив физик культура һәм адаптив спорт мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культура һәм спортны үстерүгә ярдәм итү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлегә статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләренә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен («Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган) гамәлгә ашыруда катнашырга, әгәр федераль законнарда каралса, шулай ук жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелмәгән башка мәсьәләләренә хәл итәргә хокуклы башка

муниципаль берәмлекләренң үзидарәләре, керемнәре хисабына, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм өстәмә нормативлар буенча салым керемнәре керемнәреннән тыш, дәүләт хакимияте органнары федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән аларның компетенцияләреннән төшереп калдырылмаган.

7 Статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләре аркылы башкарыла:

1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында килешүләр (килешүләр) төзү;

3) даими яки вакытлыча Координация, консультатив, киңәшмә һәм башка эш органнары булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән хезмәттәшлекнең башка формалары.

9 Статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне, муниципаль хезмәт статусын, муниципаль хезмәт узу шартларын һәм тәртибен кертәп, жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы һәм жирлекнең муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

II башлык. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ТУРЫДАН ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

10 Статья. Жирле үзидарәне тормышка ашыруда халыкның турыдан туры катнашуы

Жирлек халкы турыдан туры жирле үзидарәне тормышка ашыра һәм жирле үзидарәне түбәндәге формаларда тормышка ашыруда катнаша:

1) жирле референдум;

2) муниципаль сайлаулар;

3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;

4) жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;

- 5) гражданнар жыены;
- 6) гражданнарның хокук чыгару инициативасы;
- 7) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 8) авыл жирлеге старостасы;
- 9) ижтимагый тыңлаулар, жәмәгать фикер алышулары;
- 10) гражданнар жыелышы;
- 11) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 12) гражданнарны сораштыру;
- 13) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;
- 14) жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр турында халык фикер алышуы;
- 15) Ижтимагый совет;
- 16) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

11 Статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирлек халкы тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле әһәмияткә ия мәсьәләләргә хәл итү максатларында үткәрелә.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә үткәрелә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданнары яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнашалар.

4. Жирле референдум үткәрү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан инициатива буенча кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашырга хокуклы гражданнар;

2) уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән башка ижтимагый берләшмә;

3) жирлек Советы һәм жирлек башлыклары бергәләп күрсәтелгән.

5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативалары буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю тора, аларның саны Федераль закон нигезендә жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының 5 процентыннан да артмаска тиеш.

6. Референдум үткәрү инициативасы жирлек Советы карары һәм жирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы жирле референдумны жирлек советына документлар кәргәннән соң 30 көн эчендә билгели, шулар нигезендә жирле референдум билгеләнә.

8. Тавыш бирү нәтижеләре һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфай затлары яки жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның, алар арасында вәкаләтләрне бүләшү нигезендә, әлеге устав белән билгеләнгән карарның үтәлешен тәэмин итә.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карар федераль закон нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12. Жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» Федераль закон һәм «жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законы белән җайга салына.

12 Статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларын сайлау максатларында үткәрелә.

Муниципаль сайлаулар жирлек Советы тарафыннан "Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 12.06.2002 ел, № 67-ФЗ Федераль законда каралган срокларда билгеләнә. Федераль законда билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар жирлекнең сайлау комиссиясе яки суд тарафыннан билгеләнә.

2. Жирлек Советы депутатын сайлауларны үткәрү өчен "Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" Федераль закон таләпләре нигезендә бер мандатлы һәм (яки) күп мандатлы сайлау округлары төзелә

Жирлек Советы депутатларын сайлау мәжбүри, вакытлы һәм гамәлдәге законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда уздырыла.

3. Жирлек Советы депутаты итеп 18 яшькә җиткән Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты итеп 21 яшькә җиткән граждан сайланырга мөмкин.

Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданның жирле үзидарә органнарына сайланырга һәм сайланырга, күрсәтелгән сайлауларда Россия Федерациясе гражданның белән бер үк шартларда катнашырга хокукы.

4. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларын сайлауларны

эзерләү һәм уздыру гамәлдәге законнар нигезендә оештырыла торган сайлау комиссияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Депутатлар сайлау турындагы карар жирлек Советы тарафыннан 90 көннән дә иртәрәк һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә. Әлеге карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

Федераль законда билгеләнгән очракларда жирлек Советы депутатларын сайлау жирлекнең сайлау комиссиясе яки суд тарафыннан билгеләнә.

5. Әгәр жирлек Советы әлеге статьяның 4 пунктында, шулай ук жирле үзидарәнең вәкилләклә органы булмаган очракта сайлаулар тавыш бирү көненә кадәр 70 көннән дә соңга калмыйча муниципаль берәмлекнең тиешле сайлау комиссиясе тарафыннан билгеләнә.

6. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын алган кандидат сайланганнары дип таныла. Әгәр Тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелгән булса, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның ким дигәндә 50 процентын алган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән тавышларның тигез саны булса, алдан теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

7. Жирлек Советы депутатларын, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзаларын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларын сайлау нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижәләрен билгеләү тәртибе, депутат мандатларын кандидатлар исемлекләре арасында һәм кандидатлар исемлегә эчендә бүлү, жирлек Советының сайланган депутатларын, жирлекнең сайланулы органы әгъзаларын теркәү һәм жирлекнең сайланулы вазыйфай затын сайлау нәтижәләрен билгеләү гамәлдәге законнар белән билгеләнә.

13 статья. Жирлек Советы депутатын, жирлек жирле үзидарәсенен сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирү.

1. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланган вазыйфай заты, шул исәптән жирлек башлыгы, сайлаучылар тарафыннан гамәлдәге законнар һәм әлеге устав белән билгеләнгән нигезләр һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу нигезләре булып депутатның, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затының (гамәл кылмавы) суд тәртибендә расланган конкрет карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы) тора. жирлек башлыклары, һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен башка бозулар, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары һәм башка норматив хокукый актлары, әлеге Устав һәм башка муниципаль хокукый актлар.

3. Тавыш бирү жирлек Советы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты чакыруы буенча Халык инициативасы белән үткәрелә.

4. Тавыш бирүне үткөрү инициативасын тэкъдим итү өчен жирлек Советы депутаты, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи заты чакыртып алу һәм гражданның имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашырга хокуклы 10 кешедән ким булмаган инициатив төркем оештырыла.

5. Инициатив төркем жирлекнең сайлау комиссиясенә инициатив төркемне теркәү үтенече белән мөрәжәгать итә. Инициатив төркемнең үтенечнамәсендә депутатның, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи затының аны кире алу өчен нигез булып торган конкрет карар яисә гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, аның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган көне һәм урыны, сериясе, номеры һәм граждан паспортын алыштыручы документның исеме яки коды күрсәтелгән булырга тиеш аны биргән орган, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исеменнән жирлек территориясендә эшләргә вәкаләтле затларның яшәү урыны адресы. Инициатив төркемнең гаризасы күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечкә хокукка каршы күрсәтелгән карар яисә депутатның гамәлдә булмавы расланган суд карары кушылырга тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткөрү инициативасын хуплап имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү Законда жирле референдум үткөрү өчен билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

7. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи заты чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм, «Россия Федерациясендә жирле үзидарэне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, жирле референдум үткөрү өчен законда билгеләнгән тәртиптә үткәрелә. Депутат, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи заты, аңа карата аның фикере буенча инициатива тэкъдим ителгән, жирлек Советы утырышында катнашырга, аны депутатларга чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткөрүгә каршы язма каршылыктар белдерергә, шулай ук телдән чыгыш ясаганда фикер алышу өчен нигез итеп куелган шартлар турында аңлатмалар бирергә хокуклы. Жирлек советы утырышы турында әлеге депутат, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи заты аны уздыруга өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

8. Депутатны, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү турындагы карар кабул ителгән көннән биш көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

9. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи заты, тавыш бирүне искә алганда, аны чакыртып алу өчен нигез буларак тэкъдим ителгән хәлләр буенча сайлаучыларга аңлатма бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигездә агитация алып бару хокукына ия.

10. Жирлек Советы депутаты, жирле үзидарэнең сайланган вазыйфаи заты, шул исәптән жирлек башлыгы, тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яргысыннан ким булмаган тавыш бирсә, кире алынды дип санала.

11. Жирлек Советы депутатын жирлекнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

12. Сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирүгә рәсми төстә йомгак ясаганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркем, жирлек Советы һәм жирлек Советының тиешле депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты аны кире алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турында язмача хәбәр итә.

14 Статья. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның ризалыгын шушы чикләрне үзгәртүгә, жирлекне үзгәртүгә алу максатыннан үткәрелә.

2. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яки аның территориясендә бер өлешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда билгеләнгән очрактарда уздырыла.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, Федераль закон һәм «жирле референдум турында» Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда жирлек халкының яртысыннан артыгы яки жирлекнең сайлау хокукы булган өлеше катнашса, башкарылган дип санала. Халыкның жирлек чикләрен үзгәртүгә ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәреш өчен жирлек халкын яки жирлекнең бер өлешен тавыш бирүдә катнашучыларның яртысыннан күбрәге тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижеләре һәм кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

15 Статья. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Жирлек гражданнары әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокук чыгару инициативасына хокуклы.

2. Сайлау хокукы булган жирлек халкының 3 проценттан артыгы булмаган актив сайлау хокукы булган бер төркем гражданнар хокуклар ижат итү инициативасы белән чыгыш ясый ала.

3. Хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыру максатларында жирлек халкы хокуклы:

гражданнар жыелышларын яшәү урыны буенча (эшләр) һәм хокук чыгару инициативасы буенча фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча башка коллектив чаралар оештырырга һәм үткәргә;

хокук саклау инициативасын тәкъдим итүгә имза жыю буенча инициатив төркемнәр төзәргә;

жирлек халкының имзаларын жыюны уздыру һәм хокук чыгару инициативасын законнарға каршы килми торган юллар белән тәкъдим итүгә ярдәм итү өчен агитация алып бару.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары жирлек халкына хокук чыгару инициативасын тормышка ашыруда ярдәм итәргә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында, жирлек башлыгы тарафыннан әлеге устав белән билгеләнгән компетенцияләре нигезендә, аны керткән көннән өч ай эчендә мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын караганда, гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позицияләрен күрсәтү мөмкинлеген тәмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау процедурасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының норматив хокукый акты белән тиешенчә билгеләнә.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау нәтижеләре буенча кабул ителгән мотивацияләнгән карар рәсми рәвештә аның инициативалы гражданнар төркеменә кергән игътибарга житкерелергә тиеш.

16 Статья. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданнар жыелышлары һәм конференцияләре, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары булдыру аша башкарыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнар яшәвенә түбәндәге территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йортның подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданнар яшәүнең башка территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре жирлек Советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган Территория башка шундый территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның Уставы нигезендә юридик зат була ала һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

1) ул башкарыла торган территория;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен формалаштыру, туктату тәртибе, хокуклары һәм бурычлары, вәкаләтләре вакыты;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәтне сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәт һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеге мәсьәләләре буенча гражданнарның жыелышлары, конференцияләре аның Уставы нигезендә жыела.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда халыкның уналты яше тулган территориянең кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда гражданнар жыелышларында сайланган делегатларның өчтән икесеннән дә ким булмаган катнашса, уналты яшкә житкән территориянең өчтән береннән дә ким булмаган өлешен тәшкил итүче хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жыелышы, конференцияләренең махсус вәкаләтләренә керә:

1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;

4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;

5) территориаль ижтимагый үзидарә керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;

6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлеге турындагы хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

1) Тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен яклай;

2) гражданнар жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәмин итәләр;

3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданнар акчасы хисабына да, жирлек бюджеты акчаларын кулланып жирлек башкарма комитеты белән килешү нигезендә дә башкара алалар;

4) жирлек Советына, жирлек башлыгына һәм жирлек башкарма комитетына бу органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле, күрсәтелгән актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән муниципаль хокукый актлар проектларын кертүгә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

17 Статья. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе

1. Халык, жирле үзидарэ органнары инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарэне оештыру максатларында гражданның инициатив төркеме оештырыла, ул территориаль ижтимагый үзидарэ Уставы проектын эшлэүне һәм әлеге территориаль ижтимагый үзидарэне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территориядә яшәүче гражданның жыелышын оештыруны гамәлгә ашыра.

2. Гражданның жыелышы Тиешле территориядә территориаль ижтимагый үзидарэ булдыру турында Карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча жирлек Советында гражданның жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле вәкилле (вәкилләрен) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарэ жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарэ уставы теркәлгәннән бирле гамәлгә куелган дип санала.

18 Статья. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү өчен жирлек башлыгына гражданның жыелышының вәкаләтле вәкилле (вәкаләтле вәкилләре) тапшырыла:

1) гражданның жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турында гариза;

2) Территориаль ижтимагый үзидарэ төзү турында Карар кабул ителгән гражданның жыелышы беркетмәсе, анда гражданның паспортын алмаштыручы паспорт яки документның фамилиясен, исемен, әтисенен исемен, туган көнөн, сериясен, номерын һәм датасын, һәр вәкаләтле вәкиллең яшәү урыны адресын күрсәтелгән иде;

3) территориаль ижтимагый үзидарэ Уставының ике нөсхәсе.

2. Башка документларны тапшыру таләбе, әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, рәхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилле документлар алуда исеMLEкне һәм аларны алу датасын күрсәтеп расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы, территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү турында документлар кергән көннән алып, уставны теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советының карар проектын алдан карауны һәм әзерләүне оештыра.

4. Гражданның жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарэ уставын алдан караганда һәм жирлек Советы утырышында киңәш бирү хокукы белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәү яки әлеге статьяның 1 пунктында күрсәтелгән документларны жирлек башлыгы алган көннән алып 30 көн эчендә теркәүдән баш тарту турында Карар кабул итә. Законны теркәүдән баш тарту мотивацияләнергә тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставын теркәүдән баш тарту өчен нигезләр булырга мөмкин:

1) Россия Федерациясе Конституциясенен, федераль законнарның, Татарстан Республикасы Конституциясенен һәм Татарстан Республикасы законнарының, жирлек Уставының, башка муниципаль хокукый актларның территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына каршы килүе;

2) әлеге Уставның 16 статьясындагы 4 пункты таләпләрен үтәмәү.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә булдыруның максатка ярашлы булмавы сәбәпләре буенча территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча мотивацияләнгән карар өч көн дәвамында рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләр) игътибарына житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында Карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе, аны теркәү турындагы тамга белән, гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхә жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр теркәлгән көннән үз көченә керә.

19 Статья. Авыл торак пункты старостасы

1. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының һәм авыл торак пунктында яшәүчеләрнең үзара хезмәттәшлеген оештыру өчен авыл торак пунктының старостасы билгеләнергә мөмкин.

2. Авыл торак пункты старостасы жирлек Советы тарафыннан билгеләнә, аның составына әлеге авыл торак пункты керә, гражданнар жыены тәкъдиме буенча әлеге авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия затлар арасынан.

3. Авыл торак пункты старостасы дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат түгел, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм жирле үзидарә органнары белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

4. Авыл торак пунктының старостасы билгели алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче;

2) суд тарафыннан сәләтсез яки чикләнгән сәләтле дип танылган;

3) түләнмәгән яки бетерелмәгән хөкем ителү.

5. Авыл торак пункты старостасының вәкаләтләр вакыты 5 ел тәшкил итә. Авыл торак пункты старосталары вәкаләтләре жирлек Советы карары белән вакытыннан алда туктатыла, аның составына әлеге авыл торак пункты кергән, гражданнар жыены тәкъдиме буенча, шулай ук әлеге Уставның 39 статьясындагы 1 пунктының 1 - 7 пунктчаларында билгеләнгән очракларда.

6. Авыл торак пунктының старостасы аңа йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән, шул исәптән гражданнарның җыеннарында, җыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән дә, мондый чаралар нәтиҗәләре буенча мөрәҗәгатьләренә һәм тәкъдимнәренә, шул исәптән җирле үзидарә органнары тарафыннан мәҗбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән тәкъдимнәренә җибәрә;

3) авыл халкына җирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча хәбәр итә, шулай ук җирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматны аларга җиткерүдә ярдәм итә;

4) җирле үзидарә органнарына гавами тыңлаулар һәм ижтимагый фикер алышулар оештыруда һәм үткәрүдә, аларның нәтиҗәләрен авыл торак пунктында игълан итүдә ярдәм итә;

7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пункты старостасы статусының башка мәсьәләләре Татарстан Республикасы Законы нигезендә җирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

20 Статья. Ижтимагый тыңлаулар, жәмәгать фикер алышулары

1. Җирле әһәмияткә мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен җирлек Советы, җирлек башлыгы тарафыннан халык алдында тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, җирлек советы яки җирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә.

Халык яки җирлек Советы инициативасы белән үткәрелә торган гавами тыңлаулар җирлек Советы тарафыннан, ә җирлек башлыгы инициативасы буенча җирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына чыгарга кирәк:

1) җирлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очраклардан тыш;

2) җирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) җирлекнең социаль-иқтисадый үсеше стратегиясе проекты;

4) «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 13 статьясы нигезендә җирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән йә гражданнар җыеннарында күрсәтелгән җирлек халкының ризалыгын алу таләп ителә торган очраклардан тыш, җирлекне үзгәртеп кору турында сораулар;

4. Гавами тыңлаулар үткәрү турындагы карар җирлекнең гамәлдәге законнары һәм муниципаль норматив хокукый актлары белән билгеләнгән срокларда кабул ителергә тиеш.

5. Халык тыңлауларына чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты, әгәр гамәлдәге законнарда башка срок каралмаган булса, халык алдында тыңлаулар үткәрүгә 7 көннән дә соңга калмыйча, бастырып чыгарылырга (игълан ителергә) тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар уздыру турындагы карар игълан ителгәннән алып, жирлек халкы жирлек башлығына халык тыңлауларына чыгарыла торган язма тәкъдимнәр һәм кисәтүләр, шул исәптән муниципаль хокукый актны халык алдында тыңлауларга чыгарыла торган проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жиберергә хокуклы. Жирлек башлығы тәкъдимнәрне һәм кисәтүләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәртмәләр гавами тыңлауларда катнашучылар игътибарына житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проектын карау көненә 7 көннән дә соңга калмыйча үткәрелә. Гавами тыңлаулар белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән үткәрелә.

8. Гавами тыңлаулар уздыру нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан муниципаль хокукый акт проектын кабул итү компетенциясенә кертелгән тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Жәмәгать тыңлаулары нәтижәләре, кабул ителгән карарларның дәлиләнүен дә кертеп, гамәлдәге законнарда каралмаган башка срок та ачыкланганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга тиеш (игълан ителгән).

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм үткәрү тәртибе жирлек Советы тарафыннан расланган гавами тыңлаулар турындагы Нигезләмә белән билгеләнә һәм жирлектә яшәүчеләргә ачык тыңлаулар үткәрү вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукый акт проекты белән алдан танышуны, жирлектә яшәүчеләрне ачык тыңлауларда катнашуны тәмин итә торган башка чараларны, кабул ителгән карарларны нигезләүне дә кертеп, ачык тыңлаулар нәтижәләрен бастырып чыгаруны (халыкка житкерүне) күздә тотарга тиеш.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләрне планлаштыру проектлары, территорияләрне межанлау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлегеннән яки капитал төзелеш объектыннан шартлы рәвештә файдалануга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, объектлар төзелешенә, реконструкцияләүнең иң чик параметрларыннан читкә тайпылуга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары буенча капитал төзелеш, ТР Жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгында дәүләт хезмәткәрләрен аттестацияләү буенча комиссия утырышы булды. Оештыру һәм уздыру тәртибе, шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы закон нигезләмәләрен исәпкә алып, муниципаль берәмлек уставы һәм (яисә) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Әлеге статьяның 10 пунктында күрсәтелгән нигезләмәләр буенча ижтимагый фикер алышулар яки ачык тыңлаулар оештыру һәм уздыру тәртибе, шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы закон нигезләмәләрен исәпкә алып, жирлек Советы тарафыннан расланган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә.

21 Статья. Гражданнар жылышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары эшчәнлегә турында халыкка мәғлүмат житкерү, территориаль ижтимагый үзидарәне жирлекнең бер өлешендә гамәлгә ашыру өчен гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торақ массивлар, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыклары инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы инициативасы белән яки жирлек башлығы тарафыннан үткәрелә торған гражданнар жыелышы тиешенчә жирлек советы яки жирлек башлығы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы белән үткәрелә торған гражданнар жыелышы жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарының язма тәкъдиме буенча, тиешле территориядә яшәүче һәм бу территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләре жыелышта катнашырга хоуклы халыкның кимендә 10 процентын тәшкит иткән гражданнар төркеме белән билгеләнә.

Гражданнар жыелышын уздыру турындагы тәкъдимдә аның каравына, жыелышны уздыру вакытына һәм урынына чыгарыла торған сораулар исемлегә булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелышны уздыру инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә – бу гражданнар, аларның һәрберсенен фамилиясен, исемн, әтисенен исемн, туган көнен, яшәу урынын күрсәтеп мөрәжәгать итәләр.

Жирлек советы үзенен якындагы утырышында гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнар жыелышын үткәрүдән баш тартырга хоуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә Уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын уздыру вакыты һәм урыны, фикер алышуга кертелә торған мәсьәләләр турында тиешле территория халкына моның өчен массакуләм мәғлүмат чараларын, почта хәбәрләрен, фатирларда йөрөп чыгуларны, игъланнарны һәм башка мөмкин булған чараларны кулланып, жиде көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын әзерләү һәм уздыруны жирлек башкарма комитеты тәәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлегә территориядә яшәүче, сайлау хоукына ия 18 яшькә житкән гражданнар катнашырга хоуклы. Жыелышта катнашырга хоуклы гражданнарның гомуми саны Муниципаль сайлаулар уздырғанда кулланыла торған Россия Федерациясе чикләрендә тору урыны һәм яшәу урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәү исәбе белешмәләре нигезендә билгеләнә.

Жыелышта жыелышта катнашырга хоуклы гражданнарның кимендә өчтән бере катнашса, гражданнар жыелышы хоуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашучы гражданның күпчелек тавышлары белән кабул ителә.

8. Гражданныр жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданныр жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданныр жыелышы аның компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданныр жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданныр жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданныр жыелышының вәкаләтләре Федераль закон, әлегә Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданныр жыелышы нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

22 Статъя. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлек халкының фикерен ачыклау кирәк булган очракта үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендәге халык арасынан гражданныр (делегатлар жыелышы) конференциясе гражданныр жыелышын чакыру авыр булган очракларда, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданныр жыелышында катнашырга хокуклы халык саны 100 кешедән артып киткән очракта уздырыла.

2. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданныр жыелышы вәкаләтләрен башкара.

3. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыклары инициативасы белән үткәрелә. Жирлек Советы инициативасы буенча яки жирлек башлыгы тарафыннан үткәрелә торган гражданныр (делегатлар жыелышы) конференциясе тиешенчә жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы), әгәр анда сайланган делегатларның яртысыннан артыгы катнашса, хокуклы дип санала. Гражданныр конференциясе (делегатлар жыелышы) карарлары конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

5. Гражданнырны (делегатлар жыелышларын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе жирлек советының әлегә Уставы һәм норматив хокукый акты белән билгеләнә.

6. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданныр (делегатлар жыелышы) конференциясе территориаль

ижтимагый үзидарә уставында каралган очракларда һәм билгеләнгән тәртиптә билгеләнә һәм үткәрелә.

7. Гражданнар конференциясе нәтижәләре (делегатлар җыелышы) рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

23 Статья. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнар арасында сораштыру җирлекнең бөтен территориясендә яисә өлешендә халыкның фикерен ачыклау һәм аны исәпкә алу өчен җирле үзидарә органнары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул ителгәндә үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре рекомендация.

2. Гражданнарның сайлау хокукына ия җирлек халкы катнашырга хокуклы.

3. Гражданнар арасында сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) җирлек советы яки җирлек башлыгы-җирле эһәмияткә ия мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - республика һәм төбәкара эһәмияттәге объектлар өчен җирлек җирләренәң максатчан билгеләнешен үзгәртү турында Карар кабул иткәндә гражданнар фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнар арасында сораштыру үткәрү һәм билгеләү тәртибе Татарстан Республикасы Законы нигезендә җирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыруны билгеләү турындагы карар җирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Җирлек Советының гражданнар арасында сораштыру үткәрү турындагы карарында билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү вакыты һәм вакыты;

2) Сораштыру үткәргәндә тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) сорау (сорулар) формулировкасы;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру таблицасының формасы;

5) сораштыруда катнашучы җирлек халкының минималь саны.

6. Җирлек гражданнына гражданнар арасында сораштыру үткәрелгәнче 10 көннән дә ким булмаска тиеш.

7. Гражданнар арасында сораштыруны эзерләү һәм үткәрү белән бәйле чараларны финанслау тормышка ашырыла:

1) җирлек бюджеты акчалары хисабына-җирлекнең җирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары хисабына - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру үткәргәндә.

8. Сораштыру нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә бастырылырга тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән җирлектә яшәүче һәр кеше таныша ала. Сораштыру нәтижәләре җирлекнең җирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә мәҗбүри исәпкә алынырга тиеш.

24 Статья. Гражданнар жыены

1. Гражданнар жыены жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы формасы булып тора.

2. Гражданнар жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон һәм жирлекнең муниципаль норматив хокукый акты белән каралган очракларда үткәрелә.

3. "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очракларда гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин:

1) торак пунктта жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча күрсәтелгән торак пункт аның составына әлеге торак пункт территориясен башка жирлек территориясенә кертүне жәлеп итә торган күрсәтелгән торак пункт керә;

2) жирлек составына керүче торак пунктта әлеге торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салымы чараларын кертү һәм файдалану мәсьәләсе буенча;

3) авыл халкының тыгызлыгы түбән булган территориядә яки үтеп керү авыр булган жирлектә, авыл жирлегендә халык саны 100 кешедән артмаган булса, жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

4) авыл торак пунктында авыл торак пунктының староста кандидатурасын тәкъдим итү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

5) авыл торак пунктында гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс уздырганда конкурс комиссиясе составына кандидатуралар тәкъдим итү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Гражданнар жыенын жирлек башлыгы яки 10 кешедән ким булмаган сайлау хокукы булган торак пунктта яшәүчеләр төркеме инициативасы белән чакырырга мөмкин.

5. Жыен уздыру инициативасын хуплап жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукы булган, даими яки күбесенчә торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән гражданнар санының 5 процентын тәшкил итә, әмма 25 имза була алмый.

6. Авыл жирлеге башлыгы чакырыла торган гражданнар жыены жирлек башлыгы карары белән билгеләнә, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданнар жыены жирлек Советы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр алдан ук гражданнар жыенын үткөрү вакыты һәм урыны турында хәбәр итәләр, муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар жыенын хәл итүгә чыгарыла торган материаллар белән алдан ук таныштыралар.

8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

25 Статья. Гражданнарның жирле үзидарэ органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар жирлекнең жирле үзидарэ органнарына шәхси һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнар мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданнар мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарэ вазыйфай затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жавап тоталар.

26 Статья. Авыл жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан жирле үзидарәне гамәлгә ашыруның һәм аны тормышка ашыруда катнашуның башка формалары

1. Әлеге устав белән беррәттән, федераль законнарда каралган жирле үзидарәне гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы формалары нигезендә, гражданнар жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарәнең турыдан-туры башкарылуы һәм халыкның жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары халыкка турыдан-туры жирле үзидарэ башкаруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында булышлык итәргә тиеш.

III башлык. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

27 Статья. Жирлек советы – жирлекнең жирле үзидарэ органы

1. Жирлек советы-жирлекнең сайланулы, жирле үзидарэ вәкиллекле органы.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлегенә Советы.

3. Жирлек Советының вәкаләтләр вакыты-5 ел.

4. Жирлек советы жирлек халкына хисап тотты һәм контроль астында тотылды.

5. Жирлек советының мөһере, үз исеме язылган бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары, Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә, жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

28 Статья. Жирлек советы составы

1. Жирлек Советы муниципаль сайлауларда бер мандатлы сайлау округлары буенча сайланучы 10 депутаттан тора.

2. Жирлек советы, аның составына жирлек Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесен сайлап алганда, хокуклы була.

3. Жирлек уставы белән жирлек Советы утырышының хокуклы булуы билгеләнә. Сайланган депутатлар санының 50 проценттан кимрәк өлеше булса, жирлек советы утырышы хокукый дип санала алмый. Жирлек советы утырышы ким дигәндә өч айга бер тапкыр үткәрелә.

4. Яңа сайланган жирлек Советы беренче утырышка жирлек уставы белән билгеләнгән срокка жыела, ул жирлек Советы сайланган көннән 30 көннән дә артып китә алмый.

29 Статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре сайланган көннән башлана һәм яңа чакырылыш жирлек Советы эшли башлаган көннән туктатыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әлеге устав белән билгеләнгән очрактардан тыш, депутатлык эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт вазыйфаларын башкару белән бергә алып бара.

3. Жирлек Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

4. Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә тоткарлыксыз башкару өчен шартлар тәмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргә тиеш, алар арасында депутатның түбәндәге йөкләмәләре булырга тиеш:

1) жирле үзидарә органнары эшендә катнашудан тыелырга һәм депутат статусын жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә аның шәхсэн яки якын туганнарына кагылышлы мәсьәләләренә хәл иткәндә йогынты ясау өчен кулланмаса;

2) депутат вазифаларының объектив үтәлешенә шик тудырырга, шулай ук аның абруена яки жирлек Советының абруена зыян китерә алган конфликтлы ситуацияләрдән качарга;

3) мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы астында - мәнфәгатьләр конфликты барлыкка килү куркынычы астында булган очракта - мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм жайга салу буенча чаралар күрү бурычын күздә тоткан затның (турыдан-туры яки турыдан-туры) шәхси кызыксынуы (мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм жайга салу бурычын күздә тоткан яки аның вазыйфа (вәкаләтләренә гамәлгә ашыру) вазыйфаи (вәкаләтләренә гамәлгә ашыру) тиешле, объектив һәм бертигез Жирлекләр һәм аның бу мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау яки жайга салуга юнәлтелгән карарын үтәү;

4) жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләрен үтәргә;

5) депутат эшчәнлегенә белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә депутат вазыйфаларын башкару белән бәйле рәвештә билгеле булган белешмәләренә, яшерен характердагы мәгълүматларга кертелгән белешмәләренә таратмаса һәм кулланмаса;

б) физик һәм юридик затлардан депутат йөкләмәләрен үтәүгә бәйле рәвештә (бүләкләр, акчалата бүләкләр, ссудалар, хезмәтләр күрсәтү, күнел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләр) акча алмаса.

6. Депутат, жирле үзидарәнен сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфаны биләүче бүтән

зат "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә, тьюларны үтәргә тиеш. "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы федераль закон, 2012 елның 3 декабрендәге 230 номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тьюларны, бурычларны үтәмәү очраklarында депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфаны биләүче бүтән зат вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла-"дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында"ФЗ, "Аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булдыруны тью, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акчалар һәм кыйммәтләр саклауны тью, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) файдалану турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон.

7. Жирлек Советы депутаты тарафыннан коррупциягә каршы тору турында Россия Федерациясе законнары нигезендә бирелә торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләргә дәрәсләген һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Президенты карары белән үткәрелә.

8. Әлегә статьяның 7 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән бурычларны үтәмәү, чикләүләргә, тьюларны үтәмәү фактларын, федераль "аерым категория затларга счет (кертемнәр)ачуны тью турында" 7мае2013 ел № 79-ФЗ законы белән, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акчаны һәм кыйммәтләрне сакларга, чит ил финанс инструментларына ия булырга һәм (яки) файдаланырга", - дип мөрәжәгать итә Татарстан Республикасы Президенты жирлек Советы депутатының тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирлек Советына вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән яисә судка мөрәжәгать итә.

9. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларның керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр Аксубай муниципаль районы сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә урнаштырыла һәм (яки) массакүләм мәгълүмат чараларына муниципаль хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.

10. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә үткәрелә, аларны үткөрү тормыш белән тәэмин итү, транспорт яки социаль инфраструктура, элементә, жәяүлеләр хәрәкәтенә һәм (яки) транспорт чараларына комачаулык тудырмаса яки гражданның торак биналарына яисә транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүенә китермәсә. Мондый очрашулар

турында Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына яки жирле үзидарэ органнарына хэбэр итү кирэк түгел. Шул ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарга аларны үткөрү көне һәм вакыты турында алдан хэбэр итэргә хокуклы.

11. Жирле үзидарэ органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткөрү өчен махсус билгеләнгән урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткөрү өчен жирле үзидарэ органнары тарафыннан бирелә торган биналар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.

12. Депутатның ачык чара рәвешендә сайлаучылар белән очрашулары Россия Федерациясенә жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы законнары нигезендә үткәрелә.

13. Жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яки үткөрүгә комачаулавы Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка тартыла.

30 Статъя. Жирлек депутаты, жирле үзидарәнә сайланулы органы әгъзасы, жирлекнең жирле үзидарәнә сайланулы вазыйфалы заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре.

1. Депутат, жирле үзидарәнә сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнә сайланулы вазыйфай заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлек уставы белән билгеләнә.

2. Муниципаль вазыйфаны даими нигездә биләүче затка гарантияләне:

1) муниципаль хокукый актлар нигезендә вазыйфай вәкаләтләрен башкаруны тәмин итә торган эш шартлары;

2) жирлек бюджеты акчалары хисабына тулысынча яисә өлешчә финанслана торган жирле үзидарэ органнарының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең һәм оешмаларның вазыйфай затларын, закон нигезендә салымнар һәм мәжбүри түләүләр түләү буенча ташламалары булган затларны беренче чиратта кабул итү хокукы;

3) жирлекнең жирле үзидарэ органнары кабул иткән хокукый актларга каршылыксыз керү хокукы;

4) жирлекнең муниципаль хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча вәкаләтләрен үтәү өчен жирле үзидарэ органнарыннан, ә федераль законнарда каралган очракларда - барлык милек рәвешләрендәге оешмалардан, жәмәгать берләшмәләреннән һәм аларның вазыйфай затларыннан мәгълүмат һәм материаллар алу хокукы;

5) үз вакытында һәм тулы күләмдә акчалата бүләк алу хокукы;

6) эш вакытының нормаль озынлыгын билгеләү, ял көннәрен һәм эшләми торган бәйрәм көннәрен, шулай ук ел саен түләнгән торган төп һәм өстәмә ялларны тәмин итү белән тәмин ителгән ял;

7) муниципаль вазыйфаны биләүче затка һәм аның гаилә әгъзаларына, шул исәптән муниципаль вазыйфаны биләүче зат пенсиягә чыкканнан соң да, медицина хезмәте күрсәтү;

8) зат муниципаль вазыйфаны билэгэн чорда яки аның туктатылганнан соң, эмма вазыйфа йөкләмэләрен үтәү белән бэйле рәвештә килгән авырулар яки эшкә яраклылык югалган очрақларга мәжбүри дәүләт социаль иминияте;

9) әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда пенсия белән тәэмин итү, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләүче затның гаилә әгъзаларын федераль законнар нигезендә вазыйфа вәкаләтләрен үтәү белән бэйле булган очрақта, аның үлеме очрагында пенсия белән тәэмин итү;

10) муниципаль вазыйфаны биләүче затны һәм аның гаилә әгъзаларын жирлекнең федераль законнары һәм муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән очрақларда, тәртиптә һәм шартларда вазыйфа вәкаләтләрен үтәүгә бэйле рәвештә көч кулландан, куркынычлардан һәм башка хокуксыз гамәлләрдән яклау;

11) хезмәт командировкалары белән бэйле чыгымнарны кайтару;

12) үз вәкаләтләрен башкарганда транспорт хезмәте күрсәтү, шулай ук жирлекнең муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән тәртиптә биләгән вазыйфага бэйле рәвештә шәхси транспорттан хезмәт максатларында файдаланган өчен компенсация.

3. Муниципаль вазыйфаны даими булмаган нигездә биләүче затка әлеге статьяның 2 өлешенең 1-4 һәм 10 пунктларында каралган гарантияләр бирелә, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләүгә бэйле чыгымнарны, шул исәптән жирлекнең муниципаль хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә муниципаль вазыйфаны биләүгә бэйле эш командировкаларына бэйле чыгымнарны компенсацияләү гарантияләнгән.

4. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларга вәкаләтләргә гамәлгә ашыру гарантияләре жирлек бюджеты хисабына финанслана.

31 Статья. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятиеләр, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап тотат.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында елына ким дигәндә бер тапкыр эше турында хисап тотат, аларга вакыт-вакыт жирлек советының эше турында хәбәр итә, шулай ук айга бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлектә яшәүчеләрнең законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатләрен тәэмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләргә карарга, алардагы мәсьәләләргә дәрәс һәм вакытында хәл итүгә ярдәм итәргә тиеш.

32 Статья. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1 . Яңа чакырылыш жирлек Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгелэнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча жыелачак. Сайлаулардан соң беренче утырыш – жирлек башлыгы, ә ул булмаган очракта-жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.

2. Жирлек советының яңа башлык сайланганчы беренче утырышын жирлек Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

33 Статья. Жирлек Советы компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясендә:

- 1) жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү;
- 2) законнар нигезендә жирлек территориясендә гомуми мәжбүри кагыйдэләр билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын раслау һәм аның үтәлеше турында хисаплар;
- 4) салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;
- 5) жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен раслау;
- 6) жирлекнең коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын раслау, аларга таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;
- 7) жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору турында инициатива тәкъдим итү;
- 8) жирлек Советы депутатларын сайлау һәм жирлек Советы депутатларын сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 9) жирле референдумны билгеләү;
- 10) жирлек башлыгын сайлау;
- 11) жирлек башлыгы урынбасарын сайлау;
- 12) жирлек Советы депутатлары арасыннан муниципаль район Советына вәкил сайлау;
- 13) жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
- 14) жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;
- 15) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 16) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен билгеләү;
- 17) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифларны билгеләү, федераль законнарда каралган очрактан тыш эшләренә башкару турында карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;
- 18) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

19) жирле үзидарэ органнары эшчэнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тээмин итү тәртибен билгеләү;

20) жирлекнең Ревизия комиссиясен формалаштыру;

21) жирлек башлыгын отставкага жибөрү турында Карар кабул итү;

22) жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэ вазыйфаи затлары тарафыннан жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен үтәүне тикшереп тору;

23) жирлек территориясен төзекләндерү һәм карап тоту кагыйдәләрен раслау;

24) жирлекнең территориаль планлаштыру документларын, жирлекнең шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын, жирлек территориясен жирдән файдалану һәм төзү кагыйдәләрен, жирлекнең генераль планын, Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

25) жирлек территориясендәге урамнарның һәм торак пунктларның башка өлешләренең исемнәрен һәм исемен бирү тәртибен раслау;

26) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен жирле финанс һәм матди ресурслар резервларын булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;

27) муниципаль махсулаштырылган торак фондыннан торак урыннары бирү тәртибен билгеләү;

28) жирлек бюджетыннан территориаль ижтимагый үзидарэ органнарына кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

29) автоном коммерциячел булмаган оешмалар һәм фондлар формасында коммерцияле булмаган оешмалар булдыру турында карарлар кабул итү;

30) массакүләм мәгълүмат чараларын гамәлгә кую;

31) жирлек Советы карарларына һәм жирлек Уставына аңлатма бирү;

32) үз эшчэнлеген оештыру мәсьәләләре буенча жирлек Советы Регламентын һәм башка карарлар кабул итү;

33) жирлек советы турындагы нигезләмәне раслау;

34) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләрнең вәкиллеке органнары карамагына кертелгән бүтән вәкаләтләр, шулай ук әлеге устав белән жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

35) урам-юл челтәре элементларына (федераль эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яки муниципальара эһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, юкка чыгару;

2. Жирлек Советы, жирлек башлыгы яки аерым депутатлар (депутатлар төркемнәре) белән идарэ итү һәм (яисә) күрсәтмәсен нинди дә булса формада башкару процессында жирлек бюджеты акчаларыннан тыш, жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм депутатларның эшчэнлеген тээмин итүгә юнәлдерелә торган чаралар рөхсәт ителми.

3. Жирлек советы авыл жирлеге башлыгының еллык хисапларын, аның эшчәнлеге, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлыгына караган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлеге, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турындагы хисапларын тыңлый.

34 Статья. Жирлек советының эш тәртибе

1. Жирлек советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек советының төп эш формасы-аның утырышлары, анда жирлек Советы компетенциясенә караган мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышлары, әгәр анда сайланган депутатлар санының 50 проценттан да ким булмаган өлеше катнашса, хокуклы.

4. Жирлек советының чираттагы утырышлары кирәк булганда уздырыла, әмма ким дигәндә өч айга бер тапкыр. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме тәкъдиме белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере чакырыла.

5. Совет утырышларын жирлек башлыгы чакыра. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш уздырылганчы бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителәр.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм ачыктан-ачык уздырыла. Советның ачык утырышларында жирлекнең һәр кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очрақларда жирлек Советы ябык утырышны уздыру турында Карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы чакырган затлар, шулай ук утырышта закон нигезендә катнашырга хокуклы затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәрү көне, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап чыгарыла һәм тавыш бирү нәтижәләрен күрсәтеп кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Жирлек советы утырышы беркетмәсенә кул куелганнан соң, аның белән жирлектә яшәүче һәр кеше таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутатның бер тавышы бар. Жирлек Советы депутаты тавыш бирү хокукын шәхсән гәмәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очрақлары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

9. Жирлек башлыгы тавышы жирлек Советы депутаты буларак карар кабул иткәндә исәпкә алына.

35 Статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә, жирлек советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен депутатлар арасынан даими яки вакытлы комиссияләр төзелә (яки) әлеге мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы, жирлек советы эшчәнлегенең төп

юнәлешләре буенча депутатлар билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы түгел.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советының карар проектларын әзерләү, жирлек карамагына караган иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен, депутатлар, жирлек башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелә ала.

36 Статья. Жирлек Советының контроль функцияләрен башкаруы

1. Жирлек советы жирлек территориясендә әлеге Устав нигезләмәләренен, жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актларның, бюджеттан тыш фондлар акчаларын, жирлекне үстерү программаларының үтәлешен, жирлек башкарма комитеты эшчәнлеген контрольдә тотат.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу очраклары ачыкланган очракта, жирлек башлыклары депутатлар арасынан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр төзәргә мөмкин.

3. Законнар нигезендә жирлек Советы инициативасы буенча жирлек башлыклары жирлек бюджеты акчаларын максатчан файдалануны, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтижәлелеген тикшерү (ревизия) үткәреләргә мөмкин. Әлеге контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәргү тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлек башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәжәгатә буенча жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча сорала торган мәгълүмат бирергә, ә закон бозуга күрсәтелгән очракта, муниципаль норматив хокукый актлар бозуларны бетерү һәм гаеплеләрне жәлеп итү өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш жаваплы кешеләр.

5. Жирлек советы авыл жирлеге башлыгының еллык хисапларын, аның эшчәнлеген, жирлек башкарма комитеты һәм башка ведомство буйсынуындагы жирле үзидарә органнары эшчәнлеген, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турындагы хисапларын тыңлый.

6. Жирлек советы, контроль функцияләрен башкарып, жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкару-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

37 Статья. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасынан Аксубай муниципаль районы Советына яшерен тавыш биреп сайлана.

2. Кандидат сайланган дип санала, аның өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирде.

38 Статья. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советының вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 73 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

Жирлек Советының вәкаләтләре шулай ук туктатыла:

- 1) жирлек Советы үз-үзен таркату турында Карар кабул итү;
- 2) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләре урнашуга бәйле рәвештә, Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә керүе;
- 3) законнар нигезендә башкарыла торган жирлекне үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;
- 4) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалтулары;
- 5) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекне шәһәр округы белән берләштерү нәтижәсендә жирлек сайлаучылары санының 25 проценттан артыграгы арта;
- 6) гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны чыгару вакытын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату депутатларның вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

39 Статья. Жирлек советының үз-үзен таркату турында Карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек советын үз-үзен таркату турындагы карар жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысы күләмендә кабул ителергә мөмкин.

2. үз-үзеңне таркату турында Карар кабул итү инициативасы тәкъдим ителә алмый:

- 1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;
- 2) жирлек бюджеты кабул ителгән һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслаган чорда;
- 3) тавыш бирү вакытында жирлек башлыгын чакыртып алу яки аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзеңне таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзеңне таркату сәбәпләрен раслаучы башка материаллар да кушылырга мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үз-үзләрен таркату мәсьәләсен алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек советы яки жирлек башлыгы карары буенча жирлек советының үз-үзен таркату мәсьәләсе халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек советының үз-үзен таркату мәсьәләсен карау дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзләрен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләмәләре буенча

фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Self3-үзеңне таркату турында карар үз-үзеңне таркату инициативасы тәкъдим ителгәннән соң ике айдан соң кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек советын үз-үзен таркату турындагы карар, яшерен тавыш бирү юлы белән, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлеше тарафыннан кабул ителә.

7. Жирлек Советы тарафыннан үз-үзеңне таркату тәкъдиме кире кагылган очракта, үз-үзеңне таркату турындагы икенче инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргәннән соң бер елдан да иртәрәк күрсәтелергә мөмкин.

40 Статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) Үз теләгең белән отставкага китү;
- 3) суд тарафыннан сәләтсез яки чикләнгән;
- 4) суд тарафыннан Билгесез югалган дип тану яки үлгән дип игълан итү;
- 5) аңа карата судның гаепләү карарының законлы көченә керүе;
- 6) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;
- 7) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга, аларга чит ил гражданлыгын алырга яисә Россия Федерациясе гражданының чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы;
- 8) сайлаучыларны карау;
- 9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;
- 10) хәрби хезмәткә чакыру яки аның альтернатив гражданлык хезмәтенә юлламалар;
- 11) федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законда билгеләнгән чикләүләргә үтәмәгән очракта үз вәкаләтләрен башкаручы депутатның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

3. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 1-7, 10 пунктларында күрсәтелгән очракларда жирлек Советы тарафыннан, вәкаләтләргә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән 30 көннән дә соңга калмыйча, ә бу нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән чорда – мондый нигез барлыкка килгән көннән өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

4. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 8 пункттында каралган очракта, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләрен рәсми бастырып чыгарган көннән башлап, депутат вәкаләтләргә туктатыла.

5. Әлеге статьяның 1 өлешендәге 9 пункттында каралган очракта, жирлек Советы вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

6. Татарстан Республикасы Президенты депутат вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәжәгать иткән очракта, вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн-жирлек Советына әлеге гаризаны керү көне.

7. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, өстәмә депутат сайлаулары федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV башлык. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

41 Статья. Жирлек башлыгы - жирлекнең иң югары вазыйфаи заты

1. Авыл жирлеге башлыгы-жирлекнең иң югары вазыйфаи заты.

2. Авыл жирлеге башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.

3. Авыл жирлеге башлыгы вазыйфасының рәсми исеме – Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеге башлыгы.

4. Жирлек башлыгы вазифасы буенча Аксубай муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

5. Жирлек башлыгы бер үк вакытта жирлек советын һәм жирлек башкарма комитетын җитәкли.

42 Статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртібе

1. Жирлек башлыгы яңа сайланган жирлек советының беренче утырышында жирлек Советы депутатлары арасынан жирлек Советы вәкаләтләре вакытына яшерен тавыш бирү белән сайлана.

Жирлек башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасынан, шул исәптән жирлек халкының, ижтимагый берләшмәләренең, Татарстан Республикасы Президентының тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлыгы итеп сайланган дип санала.

3. Сайланганнан соң, жирлек башлыгы түбәндәге ант китерә:

"Миңа йөкләнгән югары вазыйфаларны башкарганда Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм законнарын, Мюдово авыл жирлеге уставын үтәргә, мюдово авыл жирлегендә яшәүчеләрнең тормыш-көнкүрешен тәэмин итү, кеше һәм гражданның хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен барлык көчне һәм белемнәрен өстәргә ант итәм."

4. Жирлек Советы вәкаләтләре срогы чыккач, жирлек башлыгы Башкарма комитет эшчәнлеге белән җитәкчелек итүне билгеләнгән тәртіптә жирлекнең яңа башлыгы сайланганчы дәвам итә.

43 Статья. Жирлек башлыгы статусы

1. Авыл җирлеге башлығы даими нигездә эшли , хокуклы түгел:

- (Россия Федерациясе субъектының муниципаль берәмлекләр советы идарәсендә, башка муниципаль берәмлекләр берләшмәләрендә, сәси партиядә катнашудан тыш), съездда (конференциядә)яки башка ижтимагый оешманың, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларының, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларының гомуми жыелышында катнашудан тыш кооперативлар, күчемсез милек милекчеләре ширкәтләре), Россия Федерациясе Президенты яисә Россия Федерациясе Хөкүмәте акты нигезендә оешманың коллегияль органы эшчәнлегендә түләүсез катнашудан тыш; оешманың идарә һәм ревизия комиссиясе органнарында оештыручы (акционер, катнашучы) муниципаль берәмлек булган муниципаль хокукый актлар нигезендә муниципаль берәмлек исемненнән оешманы оештыручы яисә муниципаль милектә булган акцияләр белән идарә итү вәкаләтләрен башкару тәртибен (устав капиталында катнашу өлешләре) билгели торган муниципаль хокукый актлар нигезендә муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә тәкъдим итү; федераль законнарда каралган башка очракларда;

- укытучылык, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Шул ук вакытта мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дөүләтләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар акчасы хисабына гына финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенен халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса;

- Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының башка органнары һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчеләре составына керергә.

Үз вәкаләтләрен даими нигездә башкаручы җирлек башлығы гражданлык, административ яки жинаять эше буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкилле очракларыннан тыш) сыйфатында яисә административ хокук бозу турындагы эштә катнаша алмый.

Җирлек башлығы вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле башка чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

2. Авыл җирлеге башлығы даими нигездә биләп торган Аксубай муниципаль районы Советында вазыйфага сайланган очракта, ул җирлек башлығы вәкаләтләрен бушка китмәгән нигездә башкара.

3. Җирлек башлығы үз эшчәнлегендә җирлек халкына һәм җирлек советына федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә контроль астында һәм хисап тота.

4. Җирлек башлығы җирлек халкы һәм җирлек Советы алдында үз эшчәнлегенен нәтижәләре, шул исәптән җирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында елына кимендә бер тапкыр хисап тота.

5. Җирлек башлығы «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы федераль закон, "дөүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3

декабрдәгә 230-ФЗ номерлы федераль закон, "аерым категорияләргә тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәргә тиеш затларның счетларын (кертмнәрен) ачарга һәм ия булырга, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акча һәм кыйммәтләрне сакларга, "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында «2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы федераль закон һәм башка федераль законнар белән танышу һәм (яки) чит ил финанс инструментларыннан файдалану».

44 Статья. Жирлек башлыгы вәкаләтләре

1. Жирлек башлыгы:

1) башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлек исемнән ышанычсыз эш итә: жирлектән дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, оешмалар һәм гражданнар белән килешүләр төзи;

2) жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә, жирлек Советының чираттан тыш утырышын чакыруны таләп итәргә хокуклы;

3) жирлек Башкарма комитетының эшчәнлеген бербөтенлек принципларында житәкли һәм аның компетенциясенә кәргән жирлек Башкарма комитетының вәкаләтләрен үтәү өчен шәхси жаваплылыкка ия;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

5) әлегә устав белән билгеләнгән тәртиптә, жирлек Советы һәм Башкарма комитеты кабул иткән норматив хокукый актларны имзаль һәм бастырып чыгаруны тәэмин итә, шулай ук жирлек Советы утырышларының беркетмәләрен имзаль;

6) жирлек Советы һәм Башкарма комитеты эшендә жәмәгатьчелек фикерен глазность һәм исәпкә алуны тәэмин итү буенча чаралар күрә;

7) гражданнарны кабул итүне, аларның мөрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

8) жирлек акчалары, шул исәптән жирлек советының һәм Башкарма комитетының расланган бюджеты нигезендә, эшчәнлеген тәэмин итү һәм карап тоту чаралары белән эш итә, жирлекнең бюджет һәм башка счетларын банк учреждениеләрендә ача һәм яба;

9) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;

10) Закон һәм әлегә Устав нигезендә гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

11) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектын һәм аның үтәләше турында хисаплар, жирлекнең үсеш планнары һәм программалары проектлары һәм аларның үтәләше турында хисаплар тәкъдим итә;

12) жирлекнең жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар,

жирлек территориясендә эш итүче Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;

13) муниципаль хезмәткәрләрен һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тотат, аларга бүләкләү һәм дисциплинар җаваплылык чараларын куллана;

14) жирлек исеменнән дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары белән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән хезмәттәшлек һәм гамәлләрне координацияләү турында шартнамәләр һәм килешүләр төзи;

15) жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен һәм жирле эһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итә.

16) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән муниципаль берәмлекләр башлыклары карамагына кертелгән бүтән вәкаләтләрен, шулай ук әлегә Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

17) Дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлектән судка гаризалар бирә, ышанычнамәләр бирә

45 Статья. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасыннан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан күбрәге тавыш бирсә, жирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.

3. Жирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларны жирлек Советы Регламенты белән билгеләнгән вазыйфаларны бүлешү функцияләрен башкара, жирлек башлыгы йөкләмәләрен (авыру яки ял итү сәбәпле) вакытлыча булмаган яки үз вазифаларын үти алмаган яки вәкаләтләрен вакытыннан алда туктата алмаган очракта, жирлек башлыгы вазифаларын башкара.

5. Жирлек башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен ирәкле булмаган нигездә башкара.

6. Жирлек башлыгы урынбасары вәкаләтләре әлегә Уставның 40 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек башлыгы урынбасары теләсә кайсы вакытта жирлек Советы карары буенча жирлек башлыгы инициативасы белән кабул ителә торган вазифадан яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере күләмендә депутатлар төркеме таләбе буенча кире алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

46 Статья. Авыл жирлеге башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Авыл жирлеге башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) Үз теләген белән отставкага китү;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 741 статьясы нигезендә отставкага китү;
- 4) " Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында «06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфадан читләшү;
- 5) судны сәләтсез яки чикләнгән дип тану;
- 6) суд тарафыннан билгесез югалган дип тану яки үлгән дип игълан итү;
- 7) аңа карата судның гаепләү карарының законлы көченә керүе;
- 8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;
- 9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлыгын алырга яисә Россия Федерациясе гражданының чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокукы, аның нигезендә чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы;
- 10) сайлаучыларның фикере;
- 11) сәламәтлек торышы буенча жирлек башлыгы вәкаләтләрен суд тәртибендә урнаштырылган ныклык;
- 12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгән очракта жирлекне үзгәртеп кору;
- 13) муниципаль берәмлек чикләре үзгәрү нәтижәсендә жирлек сайлаучылары санының 25 проценттан артыграк артуы;
- 14) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе уңаеннан муниципаль берәмлек статусын югалтулары;
- 15) гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны чыгару вакытын бозу;
- 16) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләргә үтәмәү.

2. Жирлек башлыгы вәкаләтләре "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, 7 майдагы федераль закон белән билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәмәүгә бәйле рәвештә вакытыннан алда туктатыла 2013 ел N 79-ФЗ "аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булдыруны тыю, чит ил банкларында акчалар һәм кыйммәтләр саклауны тыю турында", Россия

Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс коралларына ия булу һәм (яки) файдалану".

3. Әлеге статьяның 1-11, 14 һәм 15 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлекнең яңа башлыгын сайлау жирлек Советының якындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, яңа жирлек башлыгын сайлау вәкаләтләре туктатылганнан соң алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта, жирлек Советы вәкаләтләре срогы чыкканчы алты айдан да азрак вакыт калса, жирлек башлыгын жирлек Советы составыннан сайлау яңа сайланган жирлек советының беренче утырышында гамәлгә ашырыла,

1. Муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, муниципаль берәмлекнең вәкилләклә органы тарафыннан үз составыннан сайланучы яисә конкурс комиссиясе тарафыннан конкурс нәтижеләре буенча тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан муниципаль берәмлек башлыгын сайлау мондый вәкаләтләр туктатылган көннән алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

Шул ук вакытта муниципаль берәмлекнең вәкилләклә органы вәкаләтләре срогы чыкканчы алты айдан да кимрәк вакыт калса, муниципаль берәмлек башлыгын муниципаль берәмлекнең вәкилләклә органы составыннан сайлау яңа сайланган муниципаль берәмлек вәкилләклә органының беренче утырышында гамәлгә ашырыла, ә конкурс нәтижеләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан муниципаль берәмлек башлыгын сайлау - муниципаль берәмлекнең вәкаләтләре органы сайланган көннән өч ай эчендә.

6. Вәкаләтләре жирлек башлыгы вазыйфасыннан читләштерү турында Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) хокукый акты нигезендә вакытыннан алда туктатылган яисә жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы жирлек Советы карары нигезендә әлеге хокукый актка яисә карарга шикаять белдергән очракта, муниципаль сайлауларда сайлана торган жирлек башлыгының вакытыннан алда сайлаулары суд карары законлы көченә керткәнчә билгеләнә алмый

7. Вәкаләтләре жирлек башлыгы вазифасыннан китү турында Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) хокукый акты нигезендә вакытыннан алда туктатылган яисә жирлек башлыгын отставкага жиберү турындагы жирлек Советы карары нигезендә әлеге хокукый актка яисә суд тәртибендә шикаять белдергән очракта, жирлек Советы үз составыннан яисә кандидатлар арасыннан жирлек башлыгын сайлау турында Карар кабул итәргә хокукы түгел, конкурс нәтижеләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан суд карары законлы көченә керткәнчә тәкъдим ителгән.

8. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яисә суд карары буенча аңа процессуаль мәжбүри тоту чараларын кулланган очракта, ул вакытлыча жирлек башлыгы урынбасары тарафыннан башкарыла.

47 Статья. Ышанычны югалту сәбәпле, муниципаль вазыйфаларны

биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә, ышанычны югалткан очракта эштән азат ителергә тиеш:

1) затның мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрмәве, аның ягы ул;

2) зат тарафыннан үзенә керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәү йә белә торып дәрәс булмаган яки тулы булмаган белешмәләр бирү;

3) Федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, коммерция оешмасы идарәсе органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашу;

4) зат тарафыннан эшмәкәрлек эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

5) эгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, затның идарә органнары, попечительлек яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләренә башка органнары составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затта мәнфәгатьләр конфликтна китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксыну барлыкка килүе турында билгеле булган зат, шулай ук муниципаль вазыйфаны биләгән зат тарафыннан үзенә буйсынган зат тарафыннан мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрелмәгән очракта, ышанычны югалту сәбәпле, эштән азат ителергә тиеш.

3. Муниципаль вазыйфаны биләүче затка карата куллану турында белешмәләр, коррупциячел хокук бозу кылганы өчен ышанычны югалту сәбәпле эштән азат итү (вазыйфадан азат итү) рәвешендә түләттерү (түләтү) рәвешендә жирле үзидарә органы тарафыннан кертелә, анда бу зат тиешле вазыйфаны биләгән, ышанычны югалту сәбәпле эштән киткән затлар реестрына, 2008 елның 25 декабрәдә 273 номерлы Федераль законның 15 статьясында каралган-"коррупциягә каршы көрәш турында"ФЗ.

48 Статъя. Авыл жирлеге башлыгын отставкага жибәрү

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәдә 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә жирлек башлыгын жирлек Советы депутатлары инициативасы яисә Татарстан Республикасы Президенты инициативасы буенча отставкага жибәрергә хокукы.

2. Авыл жирлеге башлыгын отставкага жибәрү өчен нигез булып тора:

1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәдә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенә 2 һәм 3 пунктларында каралган нәтижәләрнең килеп чыгуына китергән карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы) жирлек башлыклары;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәдә 131-ФЗ номерлы

Федераль законда, башка федераль законнарда, әлеге устав белән каралган вәкаләтләрне һәм (яисә) жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрнен гамәлгә ашыруны тәмин итү бурычларын үтәмәү Татарстан Республикасы законнары һәм законнары;

3) жирлек башлыгы эшчәнлеген жирлек Советы тарафыннан ике тапкыр рәттән бирелгән еллык хисабы нәтижәләре буенча канәгатьләнелерлек бәяләмә;

4) «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрндәге 273-ФЗ номерлы федераль закон, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрндәге 230-ФЗ номерлы федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, вазыйфаларны үтәмәү.

2013 елның 7 маенда № 79-ФЗ " аерым категория затларга сәт (кертәмнәр) ачуны һәм булдыруны тыю, Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акча һәм кыйммәтләрне саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) файдалануны тыю турында»;

5) жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты, жирлекнең башка органнары һәм жирле үзидарәнәң вазыйфай затлары һәм ведомство карамагындагы оешмалар тарафыннан расага, милләтенә, теленә, дингә мәнәсәбәтенә һәм башка шартларга бәйлә рәвештә кешә һәм граждән хокуклары һәм ирекләре тигезлегенәң дәүләт гарантияләрен массакүләм бозуга, раса, милли, тел яки дини бәйләнәш билгеләре буенча хокукларны чикләүгә һәм дискриминацияләүгә юл кую, әгәр бу милләтара һәм конфессияара татулыкны бозуга китерсә һәм милләтара (этникара) һәм конфессияара конфликтларга ярдәм итсә.

3. Жирлек Советы депутатларының авыл жирлегә башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасы жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән берә тәкъдим ителгән мөрәжәгаттә рәсмиләштерелә, ул жирлек Советына кертелә. Күрсәтелгән мөрәжәгаттә жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карары проекты белән бергә кертелә. Әлеге инициативаны тәкъдим итү турында жирлек башлыгы һәм Татарстан Республикасы Президенты жирлек Советына мөрәжәгаттә иткән көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

4. Жирлек Советы депутатларының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасын карау Татарстан Республикасы Президенты фикерен исәпкә алып башкарыла.

5. Жирлек Советы депутатларының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасын караганда жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрнен һәм (яисә) нәтижәләргә китергән жирлек башлыгының гамәлләрнен (гамәл кылмавын) тәмин итүгә кагылышлы мәсьәләләрне карау күздә тотыла, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәнә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 статьясындагы 1 өлешенәң 2 һәм 3 пунктларында

каралган жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карар Татарстан Республикасы Президенты ризалыгы белән генә кабул ителергә мөмкин.

6. Татарстан Республикасы Президентының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасы жирлек Советының тиешле карары проекты белән бергә жирлек Советына кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Әлеге инициативаны тәкъдим итү турында жирлек башлыгы күрсәтелгән мөрәжәгатьне жирлек Советына керткән көннән дә соңга калмыйча хәбәр итә.

7. Жирлек Советы депутатларының яисә Татарстан Республикасы Президентының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы инициативасын карау жирлек Советы тарафыннан тиешле мөрәжәгатьне керткән көннән соң бер ай эчендә башкарыла.

8. Жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карары, әгәр аның өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

9. Жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карары жирлек Советы утырышында рәислек итүче депутат тарафыннан имзалана.

10. Жирлек Советы тарафыннан жирлек башлыгын отставкага жибәрү турында Карар кабул иткәндә дә тәэмин ителергә тиеш:

1) тиешле утырышны уздыру датасы һәм урыны турында алдан хәбәрнамә алу, шулай ук жирлек Советы депутатларының яисә Татарстан Республикасы Президентының мөрәжәгате һәм жирлек Советының аны отставкага жибәрү турындагы карар проекты белән танышу;

2) жирлек Советы депутатларына отставкага жибәрү өчен нигез итеп куела торган шартлар буенча аңлатмалар бирү мөмкинлеген бирү.

11. Жирлек башлыгы аны отставкага жибәрү турындагы карар белән риза булмаган очракта, ул үзенә аерым фикерен язып куярга хокуклы.

12. Жирлек Советының жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карары кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш. Әгәр жирлек башлыгы аны отставкага жибәрү мәсьәләсе буенча язма рәвештә үз фикерен белдерсә, ул жирлек Советының күрсәтелгән карары белән бер үк вакытта бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

13. Жирлек Советы депутатларының яисә Татарстан Республикасы Президентының жирлек башлыгын отставкага жибәрү инициативасы жирлек Советы тарафыннан кире кагылган очракта, жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы мәсьәлә жирлек советы утырышын уздырган көннән ике айдан да иртәрәк каралырга мөмкин.

Авыл жирлеген башкарма комитеты жетәкчесе

49 Статья. Жирлекнең башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарэ органы

1. Жирлек башкарма комитеты жирле үзидарэ органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен әлеге Уставка бирелгән жирле үзидарэнең башкарма-боеру органы булып тора.

2. Жирлек башкарма комитеты муниципаль контрольлек итүче вәкаләтле орган булып тора. Муниципаль контрольне гамәлгә ашыручы вәкаләтле орган буларак, жирлек Башкарма комитетының оештыру структурасы, вәкаләтләре, функцияләре һәм эшчәнлек тәртибе күрсәтелгән вәкаләтле органның вазыйфай затлары исемлеген һәм аларның вәкаләтләрен билгеләү жирлекнең муниципаль хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

3. Жирлек башкарма комитетының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Яңа Аксубай авыл жирлеге башкарма комитеты.

4. Жирлек башкарма комитеты жирлек Советына хисап тотты һәм контроль астында тотылды.

5. Жирлек башкарма комитетының мөһере һәм бланкы бар.

6. Башкарма комитет эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

50 Статья. Жирлек башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Жирлекнең башкарма комитеты структурасына жирлек башлыгы, Башкарма комитет житәкчесе урынбасары, Башкарма комитетның башка вазыйфай затлары керә.

51 Статья. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Жирлек башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен эшләүне тәмин итә;

- жирлек бюджеты үтәлешен, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен тормышка ашыруны оештыра;

- авыл жирлегенең комплекслы социаль – икътисадый үсеш планнарын һәм программаларын үтәүне, шулай ук авыл жирлегенең икътисадын һәм социаль өлкәсен характерлый торган статистик күрсәткечләр жыюны оештыруны һәм әлеге күрсәткечләргә Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына бирүне оештыра һәм оештыра

2) муниципаль милек белән идарә итү, жирлек территориясендәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милегендә булган мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, файдалану һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очрақларда жирлек Советының муниципаль милекне читләштерү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турындагы тәкъдимнәрен әзерли һәм килештерүгә кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисади һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек итү турында килешүләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек рәвешләрендәге предприятиеләр булдыруга ярдәм итә;

- жирлек советы билгеләгән тәртиптә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм Предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен эштән азат итә;

- муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс белән тәмин итә һәм муниципаль йөкләмәне бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан финанс белән тәмин итә, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып ала;

- «коммерцияле булмаган оешмалар турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 31.1 һәм 31.3 статьяларында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтә;

3) территорияль планлаштыру, жирдән файдалану һәм башка табигый ресурслар, әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә:

- Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексы нигезендә жирлекнең территорияль планлаштыру документлары, жирлекнең башка шәһәр төзелеше документлары проектларын әзерли һәм жирлек Советына раслауга кертә, аларны тормышка ашыруны тәмин итә;

- муниципаль милектәге жирләрне рациональ файдалану һәм саклауны планлаштыра һәм оештыра;

- законнарда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендәге жир кишәрлекләрен бирә һәм ала;

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар эшчәнлеге турында тиешле органнарга хәбәр итә;

4) Төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- муниципаль торак фондын төзүне һәм карап тотуны оештыра, аның исәбен алып бара, жирлек территориясендә торак төзелеше өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген гамәлгә ашыра;

- халыкны элемент хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

5) авыл хужалыгы һәм эшмәкәрлекне үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы производствосын үстерүдә ярдәм күрсәтә;

- кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыра;

6) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- жирлек чикләрәндә халыкны су белән тәэмин итүне, ташландык суларны агызуны, Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрәндә халыкны ягулык белән тәэмин итүне оештыра;

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- билгеләнгән тәртиптә социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданның исәпкә ала;

- ялны оештыру һәм халыкны мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;

- жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спорт үсешен тәэмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыра;

- халыкның күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халыкның массакуләм ял итү урыннарын төзекләндрүне оештыра, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буйларына иреккә үтәп керүен тәэмин итә;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын тотуны тәэмин итә;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыра;

7) төзекләндрү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым туплау) һәм ташу эшчәнлеген оештыра;

- жирлек территориясен төзекләндрү буенча эшчәнлек оештыра;

- адресларны билгели, адресларны үзгәртә, юкка чыгара, урам-юл челтәре элементларына (жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрәндә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, андый исемнәрне үзгәртә, юкка чыгара, мәгълүматны Дәүләт адреслы реестрында урнаштыра;

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, Халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә:

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;

- билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән жирле үзидарә хокукларын бозучы, дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфай затлары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар актларына карата шикаять белдерә;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә;

- халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

- авыл жирлеген чикләрәндә янғын куркынычсызлыгы буенча беренчел чаралар үткәрүне тәэмин итә;

- үз вәкаләтләре чикләрәндә һәм билгеләнгән тәртиптә гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы яки барлыкка килү турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне һәм хәбәр итүне тәэмин итә;

- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутатын, жирлекнең сайланулы органын, жирлекнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник яктан тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- жылышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар уздыру, спорт, тамаша һәм башка массакүләм ижтимагый чаралар оештыру белән бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- жирлектә терроризмның асылын һәм аның ижтимагый куркынычын аңлату, шулай ук гражданның террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәгълүмат материалларын, басма продукцияне тарату, аңлату эшләре һәм башка чаралар үткөрү буенча мәгълүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә;

- муниципаль милектә булган яки жирле үзидарә органнары карамагында булган объектларны террорчылыкка каршы яклауга карата таләпләрнең үтәлешен тәмин итә;

- милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклауга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыра.

9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләр өлкәсендә:

- балалар һәм яшьләр белән эшләр чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра.

10) жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен үтәү өлкәсендә:

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дөүләт вәкаләтләрен башкару өчен тапшырылган матди һәм финанс чараларыннан тиешенчә файдалануны исәпкә алып бара һәм тәмин итә;

- тиешле федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлек Советының карарлары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагында булган матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан өстәмә файдалану тәмин итә;

11) башка вәкаләтләр:

- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башкача тәмин итүне гамәлгә ашыра;

- гражданның жирлек өчен әһәмиятле булган, әлегә Уставның 5 статьясындагы 1 өлешенә 8-10, 17 һәм 20 пунктларында каралган социаль әһәмияткә ия эшләренә (шул исәптән дежурлыкларны) үз теләге белән башкаруга жәлеп итү турында Карар кабул итә һәм аларны үткөрүне оештыра;

- жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча, законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарларыннан тыш, жирлек Советының яки жирлекнең башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле әһәмиятенә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

- жирлек музейлары тудыра;

- жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнаша;

- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлек алып бару өчен шартлар тудыра;

-Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны тормышка ашыруга ярдәм итә;

- жирлек территориясендәге муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизацияләү буенча чаралар оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

- муниципаль Янғын сагы булдыра;

- туризм үсеше өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәмин итүне ижтимагый контрольдә тотучы һәм мәжбүри тоту урыннарындагы затларга ярдәм күрсәтүче ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтә;

- инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның гомумроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында»1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә ярдәм күрсәтә;

- федераль законнар белән билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтүләр сыйфатына бәйсез бәя бирүне оештыру өчен шартлар тудыра;

- торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарын наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондының торак урыннарын гражданнарга бирә;

- жирлек территориясендә яшәүче сукбай хайваннарны тоту һәм тоту чараларын тормышка ашыра;

- "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында"Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыра.

- инвалидларның, сәламәтлек, адаптив физик культура һәм адаптив спорт мөмкинлекләре чикләнгән затларның физик культура һәм спортны үстерүгә ярдәм итә.

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләп килүче, жирле үзидарәнең финанс контроле органы булып тора.

2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәис һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең Ревизия комиссиясен оештыру һәм оештыру тәртибе, вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләрнең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенең гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы федераль законнар, башка федераль законнар һәм башка норматив хокукый актлар белән билгеләнә Россия Федерациясе, жирлек Советы тарафыннан расланган жирлекнең Ревизия комиссиясе турында нигезләмә, башка муниципаль норматив хокукый актлар белән.

Федераль законнарда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә жирлекнең Ревизия комиссиясен оештыруны һәм эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

53 Статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы органын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль орган булып тора, ул жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына керми.

3. Жирлекнең сайлау комиссиясе федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан төзелә.

4. Сайлау комиссиясенең вәкаләтләре вакыты биш ел тәшкит итә.

5. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы булган 6 әгъза санында формалаша.

6. Сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеге тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән жайга салына.

8. Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча жирлек сайлау комиссиясенең вәкаләтләре жирлек Советы мөрәҗәгатә нигезендә ТР Аксубай муниципаль районы территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

54 Статья. Жирлек Советының, жирлек башлыкларының, жирлек Башкарма комитетының һәм жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләрне бүлү нигезендә, жирлек Советы, жирлек башлығы һәм жирлек башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль башкаралар.

2. Жирлек советы һәм жирлекнең башкарма комитеты законнарда, әлеге Устав формаларында жирлекнең икътисади һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында һәм аның халкы мәнфәгатьләрендә хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты бер-берсенә имза салынганнан соң жиде көн эчендә кабул ителгән норматив хокукый актларны жиберәләр.

5. Жирлек башлығы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе буларак, жирлек Советына жирлек советының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү турында тәкъдим белән мәрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларны суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

6. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара бәйләнеш тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

55 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләрне килештерү процедуралары яки суд тәртибендә башкару юлы белән хәл ителәр.

VII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

56 Статья. Юридик зат хокукларына ия булган жирлекнең жирле үзидарә органнары

Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә жирлек Советы һәм жирлек башкарма комитеты юридик зат хокукларына бирелә.

Башкарма комитет органнарын юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәве өчен нигез булып жирлек Советының муниципаль казна учреждениесе рәвешендә тиешле орган оештыру турындагы карары һәм жирлек башкарма комитеты житәкчесе тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан аның турындагы нигезләмәне раслау тора.

57 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирле үзидарә органнары һәм муниципаль жирлек органнары эшчәнлеген финанс белән тәмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына башкарыла.

2. Законда, әлеге Устав, жирлек Советы карарларында каралган очракларда жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә жирлек бюджетында аерым юл белән карала.

58 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс белән тәмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына башкарыла.

VIII башлыгы. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАЛЫ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

59 Статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфалы затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатына, жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашкан, жирлек Советы йөкләмәләрен үтәгән өчен гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Башка бирелмәгән нигездә үз вәкаләтләрен башкаручы жирлек башлыгы урынбасарына әлеге устав белән каралган очракларда жирлек башлыгының айлык акчалата бүләкенең 90% түләнә.

3. Жирлекнең ревизия комиссиясе һәм сайлау комиссиясе әгъзаларына әлеге органнар эшендә катнашкан өчен жирлек Советының законнар, карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

60 Статья. Жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатларының кагылыгызсызлыгы гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының, аларны жинаять яки административ җаваплылыкка тартканда, тоткарлаганда, кулга алуда, тентүдә, сорау алуда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт урыннары, аларның багажы, шәхси һәм башка депутатларга карата оператив-эзләү чаралары үткәргәндә хокуклары гарантияләре хезмәт транспорт чаралары, алар кулланган элемент чараларының язышулары федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты тавыш биргәндә белдерелгән фикер, позиция һәм аның статусына, шул исәптән аның вәкаләтләре срогы чыккач, тиешле башка гамәлләр өчен жинаять яки административ җаваплылыкка тартыла алмый. Бу нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында хурлау, яла ягу яки Федераль законда каралган башка хокук бозу очракларына кагылмый.

IX башлыгы. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЭШЧӘНЛЕГЕН КОНТРОЛЬДӘ ТОТУ ҺӘМ КҮЗӘТҮ

61 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының җаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы.

62 Статья. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында җаваплылыгы

Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыкларының, жирлек халкы алдында җаваплылыгы хокукка каршы

карарлар кабул итү яисә суд тәртибендә расланган очракта хокукка каршы гамәлләр кылу (гамәл кылмау) нәтижәсендә килеп чыга.

2. Авыл халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, жирлек халкы тарафыннан әлеге Уставның 13 статьясында билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

63 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдында жаваплылыгы

1. Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең дәүләт алдындагы вазыйфаи затларының жаваплылыгы тиешле судның Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе (уставы), муниципаль берәмлек уставы бозылган очракта, шулай ук күрсәтелгән органнар һәм вазыйфаи затлар тарафыннан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә башкармаган очракта карарына нигезләнә.

2. «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы федераль закон белән жирлек Советының нигезләре һәм таркалуы, жирлек башлыгының вазифасыннан читләшүе һәм отставкага китүе тәртибе билгеләнә.

64 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылыгы

Жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә килеп житә.

Жирлекнең X. муниципаль хокукый актлары

65 Статья. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасына керә:

- 1) жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;
- 2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;
- 3) жирлек башлыгының, Башкарма комитетның һәм башка органнарның һәм жирле үзидарәнең әлеге Уставта каралган вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында иң югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар жирле референдумда кабул ителгән әлеге Уставка һәм хокукый актларга каршы килергә тиеш түгел.

3. Жирлек Уставына, әлеге Уставка, Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга һәм алар нигезендә кабул ителә торган Татарстан Республикасы законнарына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актка каршы килү рөхсәт ителми.

4. Жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

5. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яки аларның гамәлләре тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан туктатылырга мөмкин, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелсә яки күрсәтелгән органнарның яки вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеген үзгәртсә - жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарәнең вәкаләтләренә муниципаль хокукый актның гамәлдә булуын юкка чыгарган яки туктаткан вакытта тиешле муниципаль хокукый акт кабул итү (басма), шулай ук суд тарафыннан кертелгән; ә жирле үзидарэ органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясә дәүләт хакимиятенәң вәкаләтле органы тарафыннан.

6. Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы, Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясә Президенты каршындагы вәкаләтле вәкиленәң Эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясә законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәсен алган очракта, аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарэ органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Алынган күрсәтмәнең үтәлеше турында жирлек башкарма комитеты яисә жирле үзидарэ вазыйфаи затлары Россия Федерациясә Президенты каршындагы Эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә жирлек Советы карар кабул ителгәннән соң өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

7. Эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар, эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыруны нигезсез кыенлаштыра торган нигезләмәләренә ачыклау максатларында, Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарэ органнары үткәрә торган экспертизага тиешле.

8. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданнар, оешмалар житәкчеләре, дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарэ органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җавап тоталар.

9. Муниципаль берәмлек гамәлгә куючы оешмаларның хокукый статусын, шулай ук жирле үзидарэ органнары арасында төзелә торган килешүләренә билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар аларны рәсми бастырып чыгарганнан соң үз көченә керә.

66 Статья. Гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирле референдумда (гражданнар жыенында) белдерелгән гражданнарны турыдан-туры белдерү юлы белән башкарыла.

2. Әгәр жирлектә яшәүчеләрне турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукый акт, жирле үзидарә органы яисә жирлекнең жирле үзидарә органы вазыйфай заты кабул итү (бастыру) таләп ителсә, әлеге актны кабул итү (бастыру) үз көченә кәргән карар үз көченә кәргән көннән 15 көн эчендә тиешле муниципаль актны әзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш норматив хокукый акт. Күрсәтелгән вакыт өч айдан артып китә алмый.

3. Гражданнарны турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны тормышка ашыру өчен кирәк булган муниципаль норматив хокукый актны чыгару вакытын бозу жирлек башлығын чакыртып алу, жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

67 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләрне үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:

- 1) жирлек советы-жирлек Советы карарлары;
- 2) жирлек башлығы-жирлек башлығы карарлары һәм боерыклары;
- 3) жирлек башкарма комитеты - жирлек башкарма комитеты карарлары һәм боерыклары.

2. Жирле үзидарәнең башка вазыйфай затлары үз вәкаләтләре цикләрендә әлеге уставларда, аларның статусын билгели торган башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

68 Статья. Муниципаль хокукый актлар әзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын жирлек башлығы, жирлек Советы депутатлары, Аксубай районы прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең ревизия комиссиясе алып бара ала.

2. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документлар исемлегә һәм формасы жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлығы тарафыннан билгеләнә.

3. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар проектлары Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары тарафыннан үткәрелә торган Жайлау йогынтысын бәяләргә тиеш.

Муниципаль норматив хокукый актлар проектларының жайлау йогынтысын бәяләү "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә жирле

үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары) тарафыннан үткәрелә.

4. Эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру мәсьәләләренә кагылышлы муниципаль норматив хокукый актларга Экспертиза эшқуарлык һәм инвестиция эшчәнлеген тормышка ашыруны нигезсез кыенлаштыручы нигезләмәләрне ачыклау максатларында үткәрелә.

5. Муниципаль норматив хокукый актларга Экспертиза жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары) тарафыннан "Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында" 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары (жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары) тарафыннан үткәрелә.

69 Статья. Жирлек советының хокукый актлары

1. Жирлек Советы федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, устав белән үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәлергә тиешле кагыйдәләрне, жирлек башлыгын отставкага жибәрү турындагы карарны, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән үз компетенциясенә кергән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы карарлары, Федераль законнарда башкача билгеләнмәгән очракта, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Жирлек башлыгы тавышы жирлек Советы депутаты буларак карар кабул иткәндә исәпкә алына.

3. Жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары жирлек Советы каравына бары тик жирлек башкарма комитеты инициативасы буенча яки аның бәяләмәсе булган очракта гына кертелә ала. Әлеге бәяләмә жирлек Советына жирлек башкарма комитетына карар проектын тапшырганнан соң утыз көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгәннән соң өч көн эчендә имза салына һәм әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә бастырыла (халыкка игълан ителә).

70 Статья. Жирлек башлыгының хокукый актлары

1. Жирлек башлыгы закон, әлеге Устав һәм жирлек Советы карарларында билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру, жирле әһәмияттәге мәсьәләләр һәм жирлек башкарма комитеты карарлары буенча федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара, шулай ук жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләре.

2. Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон, башка

федераль законнар нигезендә әлеге устав белән үз компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

71 Статья. Муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару (игълан итү) һәм үз көченә керү тәртибе.

1. Жирлек Советы карарлары, әгәр дә карар үзе билгеләнмәгән булса, жирлек башлыгы имзалаган көннән 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының жирлек уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарлары Федераль законда, әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының хокукый актлары, әгәр актлар үзләре билгеләнмәгән булса, аларга кул куелган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куючы оешмаларның хокукый статусын, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләргә билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар аларны рәсми бастырып чыгарганнан соң үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары булырга тиеш: исеме, имзалау датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен – шулай ук жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи затның исеме, мөһер.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турындагы карарлары, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү, аның гамәлдә булуын туктату, аның үтәләше турында хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, жирлек Советы, жирлек башлыгы, Башкарма комитет тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар, муниципаль хокукый актлардан яки аларның аерым нигезләмәләреннән тыш, жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (игълан ителгән). тарату федераль закон белән чикләнгән белешмәләргә үз эченә ала.

6. Шулай ук муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча тавыш бирү турында норматив булмаган хокукый актлар һәм законнар нигезендә башка актлар бастырып чыгарылырга тиеш.

7. Закон яисә әлеге Устав нигезендә рәсми бастырып чыгару мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яки жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары карары буенча басылып чыгарга мөмкин (игълан ителгән).

8. Басылганда (игълан ителгәндә) муниципаль хокукый актның реквизитлары, «Сельская новь» район газетасының чыгу датасы, Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында урнашу датасы, жирлекнең мәгълүмат стендларында урнашу датасы күрсәтелә

9. Муниципаль норматив һәм башка хокукый актларны рәсми бастырып чыгару аларның тулы текстын «Сельская новь» район газетасында бастырып чыгару яки аларның тулы текстын Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында урнаштыру аша башкарыла.

Муниципаль норматив хокукый актлар Аксубай муниципаль районының рәсми сайтында Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре порталында, Яңа Аксубай авыл җирлегенә мәгълүмат стендларында өстәмә рәвештә урнаштырылырга мөмкин.

10. Муниципаль норматив һәм башка хокукый актлар халыкка җиткерүдән гыйбарәт. Күрсәтелгән мәгълүмати стендлар саны, аларның урнашу урыннары җирлек Советы тарафыннан раслана һәм җирлектә яшәүчеләрнең норматив һәм башка хокукый актлары тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш. Муниципаль норматив һәм башка хокукый актлар әлеге мәгълүмат стендларында урнаштырылган көннән алып 30 көн дәвамында торырга тиеш".

11. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән җирле референдумда (гражданның җыенында) кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгы оештыра һәм алып бара.

72 Статья. Җирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен тоту

1. Җирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре-Россия Федерациясе законнары һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары, шулай ук Татарстан Республикасы норматив хокукый актлары нигезендә җирлек территориясен төзекләндерү һәм төзекләндерү элементларына таләпләрне, җирлек территориясен төзекләндерү буенча чаралар исемлеген, аларны уздыру тәртибен һәм вакыт аралыгын билгели торган муниципаль хокукый акт.

2. Җирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләре җирлек Советы тарафыннан раслана.

3. Торак пунктларны төзекләндерү кагыйдәләре сорауларны жайга сала ала:

1) гомуми файдаланудагы территорияләрне карап тоту һәм мондый территорияләрдән файдалану тәртибе;

2) фасадларның тышкы кыяфәте һәм биналар, корылмалар, Корылмалар;

3) төзекләндерү элементларын проектлау, урнаштыру, тоту һәм торгызу, шул исәптән җир эшләре башкарылганнан соң;

4) җирлек территориясен яктыртуны оештыру, биналарны, корылмаларны архитектур яктыртуны да кертеп;

5) җирлек территориясен яшелләндерүне оештыру, шул исәптән торак пунктлар чикләрендә урнашкан газоннарны, чәчәк түтәлләрен һәм үләнле үсемлекләр биләгән башка территорияләрне булдыру, карап тоту, торгызу һәм саклау тәртибен;

6) җирлек территориясендә мәгълүмат урнаштыру, шул исәптән урам исемнәре һәм йорт номерлары, элмә такталар белән күрсәткечләр кую;

7) балалар һәм спорт майданчыкларын, хайваннарны йөртү өчен майданчыкларны, парковкаларны (парковка урыннарын), кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту;

8) жәяүлеләр өчен коммуникацияләр оештыру, шул исәптән тротуарлар, аллеялар, юллар, сукмаklar;

9) күрсәтелгән территория инвалидлар һәм башка хәрәкәт итмәүче халык төркемнәре буйлап тоткарлыксыз йөрүне тәмин итү максатларында жирлек территориясен төзекләндерү;

10) жирлек территориясен жыештыру, шул исәптән кышкы чорда;

11) яңгыр сулары агымы оешмалары;

12) жир эшләрен башкару тәртибе;

13) биналарның, корылмаларның, корылмаларның, жир кишәрлекләренә (милекчеләрдән һәм (яки) башка законлы хужаларынан тыш, мондый йортлар чикләре буенча барлыкка килмәгән яки оешмаган күпфатирлы йортларда биналарның милекчеләре һәм (яки) башка хужалары) якин-тирә территорияләрен карап торуда катнашу;

14) Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртип нигезендә тирә-юнь территорияләре чикләрен билгеләү;

15) жирлек территориясен бәйрәм белән бизәү;

16) гражданның һәм оешмаларның жирлек территориясен төзекләндерү чараларын тормышка ашыруда катнашу тәртибе;

17) жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен үтәүне контрольдә тоту.

3. Татарстан Республикасы законы белән аерым муниципаль берәмлекләренә табигый-климат, географик, социаль-иқътисади һәм башка үзенчәлекләренән чыгып жирлекләр территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләре белән жайга салына торган башка мәсьәләләр каралган.

Башлык XI. ЖИРЛЕКНЕҢ ИҚЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

73 Статъя. Жирлекнең иқътисади нигезе

1. Жирлекнең иқътисади нигезен жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкил итә.

74 Статъя. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Жирлек милкендә булырга мөмкин:

1) жирле проблемаларны чишү өчен эшләнгән милек;

2) федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы

Федераль законның 4 статьясында каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

3) жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының, муниципаль хезмәткәрләренең, муниципаль предприятие һәм учреждениеләр хезмәткәрләренең эшчәнлеген жирлек Советы карарлары нигезендә тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) федераль законнар белән жирле үзидарә органнарына бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

5) федераль законнар нигезендә башка мөлкәт;

75 Статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте белән идарә итү, файдалану һәм эш итү

1. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарының шулар нигезендә кабул ителә торган норматив хокукый актлары нигезендә жирлек исеменнән мөстәкыйль рәвештә муниципаль мөлкәткә ия булалар, файдаланалар һәм эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә читләштерергә, башка алыш-бирешләр ясарга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләтле башкарма хакимиятнең федераль органы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә муниципаль милек реестрларын алып бара.

76 Статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, үзгәртеп кора һәм бетерә, Хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен муниципальара жәмгыятьләр булдыруда катнаша ала. Гамәлгә куючының муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирле үзидарәнең вәкаләтле органнары гамәлгә ашыра.

2. Гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен башкаручы жирле үзидарә органнары муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрнең максатларын, шартларын һәм эшчәнлек тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, әлегә предприятиеләр һәм учреждениеләр житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфаларыннан азат итә, әлегә Устав һәм муниципаль хокукый актларда каралган тәртиптә аларның эшчәнлеге турында хисаплар тыңлый.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидиар жавап бирә һәм федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә аларның үтәлешен тәмин итә.

77 Статья. Жирлекнең муниципаль милеген хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль мөлкәтне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль мөлкәтне кулланудан һәм хосусыйлаштырудан кергән табыш жирлек бюджетына керә.

78 Статья. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Отношения органов местного самоуправления поселения с предприятиями, учреждениями, организациями, не находящимися в муниципальной собственности, а также с физическими лицами строятся на договорной основе, если иное не установлено законодательством.

XII бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

79 Статья. Жирлек бюджеты

1. Авылның үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәәмин итү өчен бирелгән, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән жирлек бюджетының тиешле чыгымнарын башкару өчен бирелә торган субвенцияләр аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджетының үтәләше турында хисаплар тапшыралар.

80 Статья. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәләшен контрольдә тоту жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль башкарыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының жирлек бюджетын раслау турындагы карары, аның үтәләше турында еллык хисап, жирлек бюджеты үтәләше турында квартал саен белешмәләр һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

3. Жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларга үзгәрешләр кертү турында жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары, бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга сала торган, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерә торган, чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә керә торган жирлек советының Муниципаль норматив хокукый актлары Чираттагы финанс елында һәм план чорында жирлек советына кергән көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш финанс елы һәм план чоры.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (Чираттагы финанс елы һәм план чоры) төзелә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында жирлекнең социаль-иқтисади үсешен фаразлау нигезендә төзелә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм жирлек советының әлеге муниципаль хокукый акты нигезендә билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты төзү нигезләне:

- Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен билгеләүче Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниясенә юлламасы нигезләмәләре;

- жирлекнең социаль-иқтисади үсеш фаразы;

- жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

- муниципаль программалар.

- дәүләт (муниципаль) программалары, дәүләт (муниципаль) программалары проектлары, күрсәтелгән программаларны үзгәртү проектлары;

- Россия Федерациясенә таможня-тариф сәясәтенең төп юнәлешләре;

- бюджет фаразы: Озак вакытка бюджет фаразы проекты, бюджет фаразы үзгәрешләре проекты).

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш, аларга бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет кытлыгы, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, жирлек Советының муниципаль хокукый актлары белән билгеләнгән башка күрсәткечләр керә (бюджет турындагы Карардан тыш).

9. Жирлек бюджеты турындагы карар белән раслана:

- жирлек бюджеты керемнәренең Баш администраторлары Исемлегә;

- жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганақларының Баш администраторлары Исемлегә;

- чыгымнар төрләренең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) йә муниципаль программаларның максатчан статьялары, максатчан статьялары һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре (буенча), чыгымнар төрләренең төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) һәм (яисә) муниципаль программаларның

максатчан статьялары һәм эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре буенча бюджет ассигнованиеләрен), классификация чыгымнары төрләре төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре), төркемнәренә (төркемнәренә һәм төркемчәләренә) бүлү Чируттагы финанс елына һәм план чорына, шулай ук очракларда бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча, Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законы, жирлек Советының муниципаль хокукый акты белән билгеләнгән;

- Чируттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

- Чируттагы финанс елына һәм план чорына ведомство структурасында бюджет чыгымнары классификациясенә чыгымнары бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү;

- гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә юнәлдерелә торган бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;

- Чируттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган һәм (яисә) бюджетара трансфертлар күләме;

- план чорының беренче елга жирлек бюджетының шартлы раслана торган (расланган) чыгымнарының гомуми күләменә 2,5 проценты күләмдә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), икенче елга план чорына жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменә кимдә 5 проценты күләмдә (чыгымнарны исәпкә алмыйча Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар хисабына каралган бюджетара, максатлы максатлы);

- Чируттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары;

- муниципаль эчке бурычның югары чиге Чируттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килүче елның 1 гыйнварына торышына, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиген күрсәтеп;

- жирлек бюджетының Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы, жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән башка күрсәткечләре.

10. Чируттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорына икенче ел параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чируттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты расланган план чоры бюджеты күрсәткечләрен аныкый һәм бюджетның план чорындагы икенче ел күрсәткечләрен раслый.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына тәкъдим ителә:

- жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;
- жирлекнең агымдагы финанс елындагы социаль-икътисади үсешенең башлангыч йомгаклары һәм агымдагы финанс елында жирлекнең социаль-икътисади үсешенең көтелгән нәтижәләре;
- жирлекнең социаль-икътисади үсеше фаразы;
- жирлекнең Чираттагы финанс елына һәм план чорына тупланма бюджетының төп характеристикаларын (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның, дефицитның (профицитның) гомуми күләме);
- жирлек бюджеты проектына аңлатма язуы;
- бюджетара трансфертлар бүлүнең методикалары (методикалар проектлары) һәм исәп-хисаплары;
- муниципаль эчке бурычның Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килүче елның 1 гыйнварына иң югары чиге;
- агымдагы финанс елына бюджет үтәлешен бәяләү;
- жирлек Советы, жирлекнең Ревизия комиссиясе тәкъдим иткән әлеге органнарның бюджет сметалары проектлары күрсәтелгән бюджет сметаларына карата жирлек башкарма комитеты белән каршылыктар килеп туган очракта тәкъдим ителә;
- Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав белән билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турында карар расланган очракта муниципаль программалар буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү һәм бюджет турындагы карар проектына эшчәнлекнең программалы булмаган юнәлешләре буенча муниципаль программалар паспортлары тапшырыла.

Бюджет турында карар проекты бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлүче кушымта булмаган очракта, бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлүче кушымта бюджет турындагы карар проектына аңлатма язуына кушымталар составына кертелә.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү жирлек башкарма комитеты тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

13. Жирлек башкарма комитеты жирлек Советы каравына Чираттагы финанс елына һәм план чорына, агымдагы елның 15 ноябринан дә соңга калмыйча, бюджет турында карар проектын кертә.

14. Жирлек бюджеты турындагы карар проектын карау һәм аны жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе Чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турындагы карарның үз көченә керүен, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 1841 статьясы нигезендә күрсәткечләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елының 31 декабренә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар тиешле тәртиптә имзаланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

16. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының балансланын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, дефицит күләме, Муниципаль бурыч күләме һәм структурасы, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча билгеләнгән федераль законнарның һәм Татарстан Республикасы законнарының үтәлешен тәмин итәләр.

17. Жирлек бюджетының керемнәре Россия Федерациясе Бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә формалаша.

18. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган формаларда башкарыла.

19. Федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очраклардан тыш, жирлек бюджетының федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга чыгымнарын гамәлгә ашыру рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

81 Статья. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләренә сатып алу «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләренә сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 5 маендагы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алу жирлек бюджеты хисабына башкарыла.

82 Статья. Жирлек гражданның үзара салым чаралары

1. Үзара салым акчалары гражданның жирле әһәмияткә ия конкрет мәсьәләләренә хәл итү өчен бер тапкыр түләнүе аңлашыла. Гражданның үзара салымнар тәртибендә түләүләр күләме жирлектә яшәүчеләрнең гомуми санынан (жирлек составына керүче торак пунктның) 30 процентыннан артып китә алмаган аерым категория гражданны өчен абсолют зурлыкта тигез күләмдә билгеләнә, алар өчен түләүләр күләме кимергә мөмкин.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән түләүләренә кертү һәм файдалану мәсьәләләре жирле референдумда, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принципнары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешенә 4.1 пунктнда каралган очракларда гражданны жыенында хәл ителә.

3. Жирле референдумның гражданнарға бер тапкыр түләүләр жыю турындагы карарын бастырып чыгарганнан соң жирлек башкарма комитеты:

- референдум карарында каралган эшләрне башкаруны оештыра һәм әлеге карарда каралган тәртиптә аларның жирлек халкы алдында үтәләше турында хисап тотат.

4. Үзара салым акчалары жирлек бюджетының үз керемнәренә карый.

83 Статья. Жирлекнең муниципаль бурыч алулары

1. Жирлек, жирлек бюджеты кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен түләү максатларында, муниципаль эчке бурычларны федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарырга хокуклы.

2. Муниципаль бурыч алуларны жирлек исемнен башкару хокукы Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә жирлек башкарма комитетына карый.

3. Агымдагы финанс елы башына жирлек бюджеты акчалары калдыклары агымдагы финанс елында жирлек бюджеты турындагы карар белән жирлек бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы сыйфатында каралган акчалар күләмендәге касса аермаларын каплауга юнәлдерелергә мөмкин.

84 Статья. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла.

2. Жирлек бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнар ведомствосы нигезендә үтәлә.

3. Жирлек бюджетын үтәүгә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетының үтәләше жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

85 Статья. Бюджет отчеты. Жирлек бюджеты үтәләше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы еллык хисап булып тора.

2. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Жирлек бюджетының үтәләше турындагы еллык хисап жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисап аны жирлек Советына тапшырганчы тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисабын тышкы тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисапка бәяләмә әзерләүне үз эченә ала.

Жирле бюджет үтәләше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органының муниципаль хокукый акты

белән билгеләнгән тәртиптә, РФ Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп, федераль законнар белән билгеләнгән үзенчәлекләренә исәпкә алып башкарыла.

5. Жирлек башкарма комитеты агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап бирә. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисапчылыгын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан жирлек Советына бер үк вакытта жирлек башкарма комитетына жибәрелә.

7. Ел саен агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча жирлек башкарма комитеты жирлек бюджетының финанс елы өчен башкарылуы турында еллык хисапны, жирлек бюджетының үтәлеше турында жирлек Советы Карары проектын, жирлек бюджетының үтәлеше турында бүтән бюджет хисапларын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны өстәп тапшыра.

8. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында Карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисап кире кагылган очракта, ул дәрәс булмаган яки тулы чагылдырылмаган мәгълүматларны бетерү һәм 1 айдан артмаган вакытта кабат тапшыру фактларын бетерү өчен кире кайтарыла.

9. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы карар нигезендә, жирлек бюджеты керемнәренә, чыгымнарының һәм кытлыкның гомуми суммасын күрсәтеп, финанс хисап елы өчен жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап раслана.

Жирлек Советының хисап финанс елы өчен жирлек бюджетының үтәлеше турындагы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

- бюджет керемнәре классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;
- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет кытлыгын финанслау чыганаclarын классификацияләү кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаclarы;

86 Статья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясе бюджет законнарын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган башка норматив хокукый актларны үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, беренчел һәм аннан соңгы.

2. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле Аксубай муниципаль районы Тикшерү-хисап палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә Эчке муниципаль финанс контроле Аксубай муниципаль районы Финанс-бюджет палатасының контроль эшчәнлегенә булып тора.

4. Беренчел контроль жирлекнең жирле бюджетын үтәү процессында бюджет бозуларын кисәтү һәм булдырмау максатларында башкарыла.

5. Алга таба контроль жирлек бюджеты үтәлешә нәтижәләре буенча башкарыла, аларның законлы үтәлешен, исәп-хисапның дөреслеген билгеләү максатыннан башкарыла.

XIV БАШЛЫГЫ. ЖИРЛЕК УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ЧЫН УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

87 Статья. Жирлек Уставы проектының эзерләү, әлегә Уставка үзгәрешләре кертү тәртібе

1. Жирлек уставы проекты, жирлек советының әлегә Уставка үзгәрешләре кертү турындагы карары проекты жирлек Советына жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, район прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проекты, әлегә Уставка үзгәрешләре кертү турындагы карар проектының эзерләү өчен жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелә ала. Әлегә комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек Уставына үзгәрешләре кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек уставын кабул итү, жирлек Уставына үзгәрешләре кертү турындагы мәсьәләне караганчы 30 көннән дә соңга калмыйча жирлек Уставына үзгәрешләре кертү турындагы муниципаль норматив хокукый акт проекты бер үк вакытта жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән тәкъдимнәргә исәпкә алу тәртібен, күрсәтелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты, шулай ук жирлек Уставына үзгәрешләре кертү турындагы муниципаль норматив хокукый акт проекты гражданның аны тикшерүдә катнашу тәртібе. Жирлек Уставына үзгәрешләре һәм өстәмәләре кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәргә исәпкә алу тәртібен, шулай ук жирлек Уставына әлегә уставны әлегә норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе яисә законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендә үзгәрешләре кертелгән очракта гражданның аны тикшерүдә катнашу тәртібен рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) таләп ителми.

4. Жирлек уставы проекты, жирлек советының әлегә Уставка үзгәрешләре кертү турындагы карары буенча, алар каралганчы, жирлек Советы утырышында әлегә Устав нигезендә ачык тыңлаулар үткәрелә.

88 Статья. Жирлек уставын кабул итү, әлегә Уставка үзгәрешләре кертү тәртібе

1. Жирлек Уставы проектын, элге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карар проектын карау жирлек Советы Регламенты нигезендә ике укылышта башкарыла.

2. Жирлек уставы проекты, элге Уставка беренче укылышта үзгәрешләр кертү турында карар проекты кабул ителгәннән соң элге проект жирлек башлыгы тарафыннан жирлек Советы депутатларына, төзәтмәләр кертү өчен хокук чыгару инициативасының башка субъектларына жиберелә.

3. Жирлек уставы, жирлек Советының Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесендә күпчелек тавыш белән кабул ителә. Әгәр жирлек башлыгы жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкара икән, жирлек башлыгы тавышы жирлек уставын, жирлек Советы депутаты буларак жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый актны кабул иткәндә исәпкә алына.

4. Жирлек Уставын яңа редакциядә жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый акт белән баян итү рөхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдәге жирлек уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы муниципаль хокукый актлар жирлекнең яңа Уставы үз көченә кәргән көннән үз көчләрен югалткан дип таныла.

89 Статъя. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, элге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлар

1. Жирлек уставы, жирлек советының элге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары кабул ителгәннән соң жирлек башлыгы федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен Муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органына жиберелә.

2. Жирлек уставы, жирлек советының элге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары дәүләт теркәвеннән соң рәсми рәвештә басылып чыгарга (игълан ителергә) һәм Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының «Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар» порталында рәсми басылып чыкканнан соң үз көченә керә (<http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>) "Интернет"мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрәндә Жирлек башлыгы жирлекнең теркәлгән уставын, жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый актны муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органыннан кәргән көннән жиде көн эчендә бастырып чыгарырга (халыкка житкәргә) тиеш.

3. Муниципаль берәмлек Уставына кәртәлгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләрне чикләү (муниципаль берәмлек уставын федераль законнарга туры китерү очракларыннан тыш, шулай ук вәкаләтләрен, вәкаләтләрен, вәкаләтләрен, жирле үзидарәнең сайланган вазыйфаи затларын сайлау тәртибен үзгәртү очракларыннан тыш) муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы вәкаләтләре сөгы чыкканнан соң үз көченә керә, күрсәтелгән үзгәрешләрен һәм өстәмәләрен муниципаль

берәмлек уставына кертү турында муниципаль хокукый акт кабул иткән кеше.

4. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул рәсмиләштерелә ала:

1) жирлек Советы рәисе һәм жирлек башлығы тарафыннан имзаланган карар яисә жирлек Советы рәисе вәкаләтләрен башкаручы жирлек башлығы тарафыннан;

2) жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән һәм жирлек башлығы тарафыннан имзаланган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта бу хокукый актта жирлек Советының аны кабул итү турындагы карарына реквизитлар бирелә. Жирлек Советының мондый карарына жирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турындагы күчеш нигезләмәләрен һәм (яки) нормаларын кертү рөхсәт ителми.